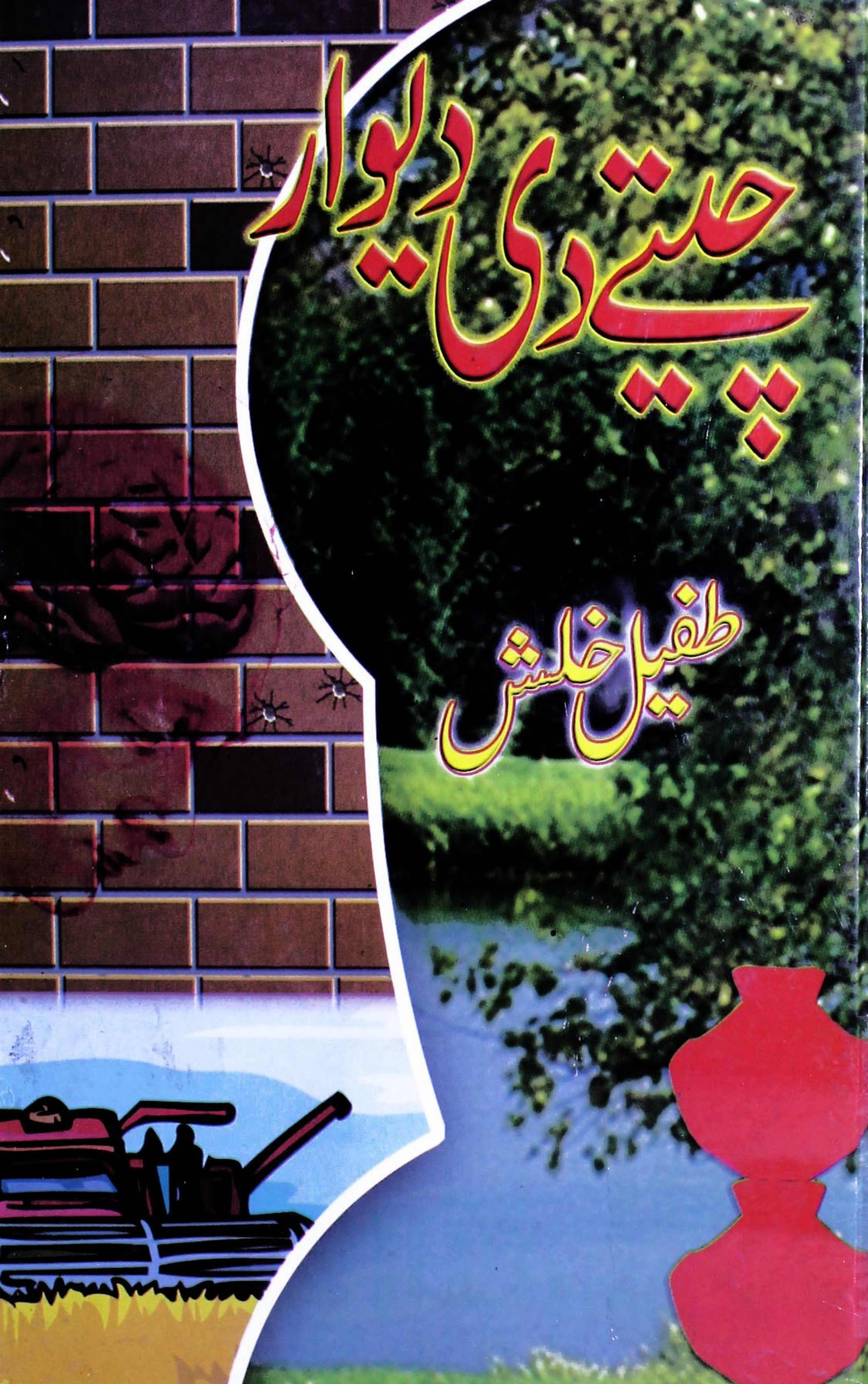

حصے درمیانی دیوار

طفیل خلیس

حیاتی دیکھی دیوار

(نظمیں)

طفیل خلش

ادارہ پنجابی لکھاریاں جیا موسیٰ شاہدرہ لاہور Ph: 7920929

سمھے حق را کھویں

چیتے دی دیوار	کتاب
طفیل خلش	لکھاری
لکھاری کمپوزرز جیاموسی شاہد رہ لاہور 7920929	کمپوزنگ
امجد اقبال امجد	کمپوزر
امجد اقبال امجد 0300 4686466	سرورق
ستمبر 2004ء	پہلی وار
پاپ	مل
خادم پرنٹنگ پریس چیئر جی روڈ لاہور	پریس

ورتاویں

ادارہ پنجابی لکھاریاں جیاموسی شاہد رہ لاہور فون 7920929

پنجند اکیڈمی دوموریہ پل لاہور

انتساب

اوہناں لفظاں

دی حرمت دے ناں

جیہرے میرے لئی

میری بیوی دے دل

دے وچوں نکلدے نیں

ایسے قلم چوں

چپ دا موسم (غزلاں) 1990ء

مٹی دی خشبو (نظمیں) (انعام یافتہ) 1992ء

چیتے دی دیوار (نظمیں) 2004ء

آون والیاں

گوئی پکار (غزلاں)

ویروا

صفحہ نمبر	عنوان
11	طفیل خلش دی شاعری (تنویر بخاری)
13	تلخ ہیقتاں دا شاعر (ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد)
21	یا اللہ
22	یا رسول اللہ ﷺ
23	یا ختم الرسل
24	میرا وطن
26	اے دل
28	زمانہ
29	باڈراتے سورے
31	ٹریکٹر
32	بدلہ
33	ڈراکل
34	ضمیر دے مجرم
35	پر لے پتن
36	نویں کہانی
37	چیون
38	روایت
39	سرو
42	تریبہ
43	تسین نہ کرنا
46	دوواں پاسے

47	.....	ونج
48	.....	بھلیکھا
49	.....	پانی دا پندھ
50	.....	خودکشی تے زندگی
53	.....	قہر
57	.....	جیراں
61	.....	اے موسیٰ
63	.....	دھرو
64	.....	ذات دا قیدی
67	.....	جلا وطنی
68	.....	شاعر
70	.....	1945ء
72	.....	بھاگ
73	.....	چیت رت
74	.....	پچھی پنچھی
75	.....	تیری چٹھی
79	.....	کیوں؟
80	.....	ڈیم
81	.....	کوٹھی نال کواٹر
84	.....	صدیاں پچھوں
85	.....	لدھی دا گھر
87	.....	جمہوریت
88	.....	ہن نہیں
91	.....	دھماکہ
92	.....	ایٹم توں وڈی

- 94 ..... اے وطن
- 95 ..... بیتیاں گذریاں باتاں
- 96 ..... نیویارک توں
- 97 ..... فیرنہ آویں
- 99 ..... کتھے جاواں
- 101 ..... اسیں کوٹھی لگے
- 102 ..... احتجاج
- 104 ..... نہ فجر ہوئی
- 106 ..... اقتدار
- 107 ..... پاگل
- 108 ..... سہارے
- 109 ..... احساس
- 110 ..... بال دی سوچ
- 111 ..... حقیقت
- 112 ..... اپنے لاہور دے
- 113 ..... کالا جادو
- 114 ..... چیتے دی دیوار
- 116 ..... یاداں دی سولی
- 120 ..... سدھر
- 121 ..... مینوں ہن نہ واجاں مار
- 124 ..... کد آؤنا ایں
- 125 ..... کوئی دسے
- 126 ..... پرچھاواں
- 127 ..... بددعا
- 128 ..... سکتے

129	.....	ویلی دی بانگ
130	.....	ورشہ
132	.....	انج وی
133	.....	کتھے رہ گئی
135	.....	بیان حلفی
137	.....	بوسینیا
138	.....	میرا پندھ نہ مکا
139	.....	واپسی
149	.....	غربی
150	.....	چانن
151	.....	گیت
153	.....	جبر
155	.....	چیتروے اخیر
157	.....	کریر
159	.....	دل تے دماغ
160	.....	اے برا عظم افریقہ
162	.....	گوئی قوم
164	.....	سوڑ
165	.....	کد پرتے نیں
166	.....	شریک
167	.....	سانوں سارے بھلے
168	.....	تخت نہ ملدے
169	.....	میریاں نظماں
170	.....	ایہ نہیں میرا دیس
175	.....	سیوئے

طفیل خلش دی شاعری

طفیل خلش دی شاعری اک پردیسی دی شاعری اے۔ پردیسی جنہوں بھکھ دے دکھوں اپنے پودا دے دی جوہ تیاگ کے پرایاں دی مٹی چھان کے نگر دی گراہی پتی پندی اے۔ دیس وچھوڑے پاروں اوہدیاں نظماں اتے ہجر دی رت دا گوڑھا پڑ چھاواں اے۔ گھر دیاں کندھاں وڑھے دیاں رونقاں بیلیاں مٹراں دے چیتے انکاں ساکاں نالوں انگ ترٹنی ساک سکیری تے سانجھاں دی تروٹ دیس دی مٹی دی خوشبو سُرھیوں مٹھن دی رت کنکاں دی ہریاوں پھلیاں دھریکاں کھریاں کپاہیں ساؤن سٹہن اپنیاں داسیک پرایاں دی پیڑ تے ساٹھا جیون، کیہ کجھ یاد نہیں آؤندا پردیسی نوں؟ ..... ہور کسے پردیس گئے نوں خورے ایہہ سارا کجھ یاد نہ آؤندا ہووے کیوں جے بوہتیاں دی روح دا کچھ بھر ڈالراں دے بھار پٹھ ای نکل جاندا اے پر ساڈے شاعر طفیل خلش نوں اوہ سارا کجھ یاد آؤندا اے جیہڑا اوہناں نوں چیتے نہیں رہندا، جہاں نوں اپنی مٹی دی سیہان بھل جاندی اے۔

طفیل خلش ہوراں دی شاعری ظاہر کردی اے پئی اوہدیاں جڑھاں جس مٹی جس دھرتی وچ نہیں پرائی جو ہے جا کے وی اوہنوں نہیں مٹھلیا تے پل پل اوہدی خیر دا چاہوان اے۔ اوہدیاں نظماں وچوں دیس پیار تے خاص کر کے پنجاب دی مٹی دی خوشبو مہکاں کھلا ر دی سنگھی جاسکدی اے۔ اوہنے اپنیاں نظماں وچ ویلے دی بے حسی دیس وایاں دی پتھر دی حاکماں دی کھوہ کھنج، اوچ پنچ دیاں وتھاں وڈیاں دی کافی وٹڈ آگواں دے دھروہ لوکائی دی آپوں وچلی کھچا دھروہی، کوڑی چودھرتے مذہبی ٹھیکیداراں دی بیاکاری دا جھوراوی جھریا اے۔ ڈھیر ساریاں نظماں وچ اوہدا جھریواں ای اوہدے اداریوں دا کارن اے۔

طفیل خلش ہوراں دی سوچتی محسوس تے لیکنی دا رنگ ڈھنگ نرا نو یکلای نہیں

سکوں پیڑ پرتا تے رت پنکھا رواں اے۔ اوہدے اکھرا اوہدے سجاتے پنڈ پنے دیاں مورتاں تے
 سدھ پدھریاں صورتاں نیں؛ جہاں وچ کوئی کجھل اے نہ ول ونگ۔ اوہنوں اپنی گل دوجیاں دے
 موندھ وچ پاؤن دا ڈاڈھا ول آؤندا اے۔ اوہدے اوہو اکھرا جیہڑے شہت گھولدے نیں؛
 کدھرے کدھرے کڑتن لپے نظر آؤندے نیں۔ ایہ کوڑا اوہدے کوڑتے کھجھن دی کوڑا اے۔
 اوہدے لفظ ساڈے بابیاں دے موندھوں پنکھرا حرقاں دا جوڑ میل نیں۔ جیہڑے ماں بولی پنجابی
 دے نت جیوندی شاہدی بھردے نظری آؤندے نیں۔ اوہدیاں سوچاں دی ٹیٹھی تے چڑھ کے دیکھو
 فکر دی نیں دی ڈونگھیاں آپے ترن لگ پوے گی۔ اوہدیاں نظماں دا سواد مانن لئی روڑ چھن دی
 ہلتری ہونا ضروری اے۔

طفیل خلش ہوراں دی ہتھلی کتاب پنجابی ادب وچ اک بھرواں تے انملا وادھا اے۔
 اللہ کرے ایس پردیسی نوں اسیں تسیں انج ای چیتے رہیے۔ جے ایہہ اوہدے حق بدعا نہیں تاں، سالا!
 اوہدے دیس وچھوڑے دادکھ سدا سدا نیں لئی مٹ جاوے۔

تنویر بخاری

28 اگست 2004ء

”پنجابی کلچرل سنٹر“

کڑیاں کلاں براہ شیخوپورہ

تلخ حقیقتاں دا شاعر..... طفیل خلش

پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد

نویں پنجابی شاعری دو طرحاں دی اے اک اوہ جس وچ خیالاں تے سوچاں نوں سدھی
سادہ زبان وچ بیان کردتا جاندا اے۔ جیویں لوک گیتاں دے تخلیق کار اپنے جذبیاں تے سوچاں
نوں لفظی پہناوے پہناندے نیں۔ ایہناں تخلیق کار شاعراں دے ناں بھادویں کسے نوں پتا نہیں
ہوندے پر ایہہ اوہ شاعری اے جنہوں سنیاں بناں کسے تر ددے ساری گل سمجھ آ جاندی اے۔ قاری
نوں کسے قسم دی ذہنی مشقت یا تخلیق نوں سمجھن لئی ڈھیر گونہ نہیں کرنا پیندا۔ ایہ شاعری عوامی سطح تے
مقبول وی ہوندی اے تے مشاعریاں یا محفلاں وچ ایس شاعری دے تخلیق کار لوکائی توں ڈھیر داد
وی وصول کردے نیں جد کہ دوسرے ڈھنگ دی شاعری اوہ اے جس وچ شاعر جو کجھ اپنے آل
دوالے ویکھدا یا سوچدا اے اوہنوں اوہ سے طرح بیان نہیں کردا سکوں اوہ اپنے اسلوب یا لفظی
دے زور تے عام گل نوں وی خاص تے اُوکھی بنا دیندا اے جنہوں سمجھن لئی قاری نوں
تخلیق دے تخلیقی لمحے تیک پہنچ کرنی پیندی اے یا اسلوب تے لفظاں دا پاتال چھوہنا پیندا اے۔
شاعری دے ایس دوجے انداز دی تخلیق دا عمل شعوری سطح تے وی ہو سکدا اے تے لاشعوری وی۔
ہو سکدا اے کہ کوئی شاعر کسے کارن اپنے خیالاں نوں علامتاں یا اسلوب دے اوہلے لگان دا شعوری
جتن کرے یاں فیرا وہدے مزاج یاں انداز بیان دا قدرتی حصہ ہووے۔ بہر حال ایہہ شاعری عوامی
سطح تے بہت گھٹ مقبول ہوندی اے۔ ایہدا مطلب ایہہ نہیں کہ ایہہ شاعری غیر اہم یا گھٹیا ہوندی
اے بلکہ عین ممکن اے کہ ایس وچ بیان کیتیاں کھیاں گلاں باتاں داخل پہلے ڈھنگ دے مضامین
توں وی ڈھیر وڈا ہووے۔

جتنوں تیک خلش دی شاعری دا تعلق تے ایہہ اناطہ پہلے ڈھنگ دی شاعری نال جڑ دا
 اے۔ اوہ جیویں اپنے آل دوالے نوں ویکھدے نیں، جو کجھ محسوس کردے نیں اوہنوں اوہ
 طرحاں پوری ایمانداری تے دیانتداری نال بیان کر چھڈ دے نیں۔ میں جیویں سرنانویں راہیں
 ایہہ دتن دا آہر کیتا اے کہ طفیل خلش تلخ تے کوڑیاں کیلیاں حقیقتاں دے شاعر نیں۔ اوہناں دی
 اک نظم ”شریک“ دیکھو:

جد تک ماں ہتھ ڈوئی ہوندی ہوندے بھین بھرا
 ماں پو مگروں اک دوجے دی ہوندی نہیں پروا
 اک تھالی وچ کھاؤن والے بن جانڈے نیں غیر
 پیار دا بوٹا مسک جاندا اے، اگ پینڈے نیں ویر
 اکو ماں دے جتے جائے بن دے فیر شریک
 ماں پو مگروں ویہڑے دے وچ پھر جانڈی اے لیک

ایس نظم وچ شاعر نے اوس سچ نوں الیکیا اے جیہڑا ساڈے وسیب دے ہر گھرتے واپردا
 رہیا اے واپردا پیا اے تے واپردار ہوئے گا۔ ویکھن نوں تے ایہہ اک نظم اے پر ایس وچ شاعر نے
 اپنے دھرتی واسیاں دی معاشرتی حیاتی دا اک وڈا انگ چھوہیا اے تے اوس پندھ بارے دس پائی
 اے جیہڑا مڈھ ماں دی گود توں بچھدا اے تے فیرا کو ویہڑے وچ اُسرن والیاں کلراٹھیاں کنڈھاں
 آتے جا کے مکدا اے۔ خورے اتھے آ کے وی ایہ پندھ نہیں مکدا بلکہ اصل شریکے دا مڈھ تاں ایہناں
 کنڈھاں توں ای بچھدا اے۔

نظم ”جیون“ وچ شاعر اوس ایسے بارے گل کردا اے جتھے دھرتی دے کعبیاں گھراں نوں
 اپنی ولگن وچ ولیا ہویا اے۔ ایس نظم وچ جتھے ساڈے وسیب دے اک خاص کچھ ول اشارہ اے
 او تھے ای ویسب دیاں اوہناں مجبوریاں ول وی بھرویں سینت کیتی گئی اے۔ جیہڑی دیس پیاریاں
 نوں پردیاں وچ پردیسی بن اتے مجبور کردی اے۔ اوہ مجبوری جیہڑے پاروں انسان اپنے جیون
 نوں ہنڈانداتے ہے پر کسے دوجے دی ملکیت یا کرائے دا سمجھ کے۔

”سانوں بھکھ نے گھیرا پایا

اَسیں بھسکدے رہے وچ راہواں

سانوں کسے نہ چپ کرایا

اساں اپنا آپ گویا

جاملیا دیس پرایا

اساں جیون انج ہنڈھایا“

”بھکھ“ میرے وسیاں داسا نچھالمیہ اے۔ ایس نظم وچ شاعر اپنی ذات راہیں سارے

اوہناں گھبرو آں دی نمائندگی کردا نظر آ رہیا اے جیہڑے اپنے خاندان دیاں لوڑاں تھوڑاں پورن

لئی اپنیاں نوں چھڈ کے پرانے دیس جا بیٹھے۔ ایہناں وچوں بوہتیاں لوڑاں تے اوہ نیں جیہڑیاں

ایس سئے دی ہوس نے ساڈے تن من نال چھوڑ چھڈیاں تے نہ چاہندیاں ہویاں وی اکثر بندیاں

نوں ایہناں داسا تھ نہھانا پیندا اے۔

طفیل خلش اک اجیا شاعر اے جیہنے اپنا بچپن پنجاب دے روایتی تے دیہاتی ماحول دی

رنگینی وچ گزاریا اے۔ اوہ بھاویں باہر جا کے اپنی جوانی گزار کے ہن بڑھاپے دی سردل دے

نیڑے اپڑ چکیا اے پر بچپن دے ماحول دیاں تصویراں اُجے وی اوہدے دماغ دے پردیاں اُتے

تازہ نیں۔ حیاتی دے تجربیاں نے اوہنوں اپنی دھرتی دے انسانی جیون نال دھرو کرن والی ہرنگی

وڈی گل نوں لیکن داچ سکھایا اے۔ اوہنوں اہل تے پنجالی دے کھسں دا وی جھورا اے تے

ودھیاں ہوئیاں مشیناں دا بولیاں کر دین والی آواز دا خوف وی۔ اوہنوں رانجھے دی ونجھلی تے

مرزے دی گھوڑی دے گواچن دا دکھ وی اے تے چرنے دی ٹٹی ہوئی ماہل تے بوکر پھیرن والے

رنگے ہتھاں دے لک جاون دا احساس وی اے۔ دراصل شاعر اپنے اوس جیون وسیب تے پل نوں

موڑ لیا نا چاہندا اے جس وچ پیار پریت، محبت، احساس، رل بہن دی سدھ، دکھ سکھ وٹنڈاؤن دا جذبہ

تے ہور ہر اوہ شے تے نعمت سی جیہدا عنصر رب تعالیٰ نے انسان دی تخلیق وچ رکھیا ہو یا اے۔

طفیل خلش اپنے دیس دے حکمراناں دی گل وی کر دا اے تے اوس جمہوریت دی وی

جنہوں کٹڈیا لے پھل پھل لگدے نیں۔ اوہ جمہوریت دے راکھیاں دے مہاندرے اپنے مصرعیاں
ج بڑے نوکے ڈھنگ نال الیکدے نیں کہ:

”بگے جو کے کھیتاں دیوچ

بجی اسیں کپاہ

پانی لایا گوڈی کیتی

پھنن دے دن آئے

فجریں اٹھ چنن نوں ٹر گئے

شامیں پرت کے آئے

توڑیا لے بھر بھر پلے

اک جو انہاں تے گھاہ

بھریے ٹھنڈے ساہ“

کون ایس کیفیت توں اکھ چڑا سکد اے کہ اُج دا انسان آپ ای اپنا محافظ تے آپ ای
اپنا دشمن اے۔ اوہنے دفاع لئی جو کجھ بنایا اے اوہ سارا کجھ ای اوہدی تباہی دا سندھیا اے۔ ہر ذری
شعور دی طرح طفیل خلش وی ودھدی ہوئی ہتھیاراں دی اوس بھاج توں پریشان اے جیہڑی ہے
ای انسانی حیاتی نوں مکاؤن لئی۔ ایہہ ہتھیار کسے ہووے مخلوق تے چلن لئی نہیں بلکہ انسان اپنے ای اُتے
چلاؤن لئی تیار کیتی جا رہیا اے بارود دے ڈھیر لائی جا رہیا اے۔ ساڈا شاعر ایس بارے اپنے دکھ دا
اظہار وی کردا اے تے بڑے کوئل طریقے نال۔ ملاحظہ کرو نظم ”دھاکہ“ دا ایہ حصہ:

سوچ کھلوتی سولی تے

بندے بن گئے بت

گھپ ہنھیر آسمان تے

تارے بھل گئے لو

گندھک لے گئی کھوہ کے

پھلاں دی خشبو“

تھیاراں دی تیاری تے اوہدے نتیجے وچ ہون والی تباہی کوئی نویں گل نہیں ایہدیاں
 کڑیاں ہیروشیما نال تسلسل نال ملدیاں نیں۔ ساڈے شاعرنوں 6۔ اگست 1945ء دی ہیروشیما
 دی سویراج وی یاد اے۔ اوہنوں یاد اے کہ ایس سویرا ٹھوہج کے ویہاں منٹھاں تے، کیہ ہو یا سی۔ اوہ
 اپنے ایس کرب وچ سانوں ساریاں نوں رلت دی دعوت دیندا اے۔ جدوں کہندا اے:

”اپنے کناں تے ذہن دی سکریں اُتے

تصویر تکتا تے چیک سننا

ہیروشیما دے پتھیاں دی

کہ ایس توں وڈی چیک جگ تے

سُنی جے اج تک؟“

تے ایویں لگدا اے جیویں اج وی شاعر اوہ سے پل وچ ساہ لے رہیا اے جس پل وچ
 چیکاں کوکاں تے ہے ای سن پر چیکاں کوکاں دی آواز نہیں سی روون دھوون سی پر پنجو وکھالی نہیں سن
 دیندے، کن کھلے سن پر ساعماں گواچ کھیاں سن اکھاں سن پر بیٹائی مک گئی سی زباناں دی حرکت کوئی
 کھوہ کے لے گیا سی۔

طفیل خلش دی شاعری دا مطالعہ ایس گل دی دس پاندا اے کہ شاعر صرف اپنے ہم
 وطن نال ای پیار نہیں کردا بلکہ اوہ ساری انسانیت دے دکھ وٹنڈاؤن دا چاہیوان اے۔ اوہ ہر قوم
 رنگ تے نسل دے انسان دا دکھ درد اپنے سکیاں سو دھریاں دے دکھاں درداں وائلوں محسوس کردا
 اے۔ نظم احتجاج ویکھو جہدے وچ شاعر بڑی بے باکی نال اپنے آپ نال وی احتجاج کردا اے:

”فلسطینیو! غیرت مندو!

تسیں بہادر تسیں دلیر

تھاڈا ساڈا البوسا تجھا اے

سنا تجھا دین ایمان

پر دکھ سکھ سنا تجھا کوئی نہیں“

ایسے نظم دے، اخیر وچ کہندے نیں:

کدی کدائیں جوش وچ آ کے

موڈھیاں اتے کالیاں پٹیاں

ہتھ وچ پھڑکے جھنڈالال

بے غیرت قوماں دانعرہ

ساڈے مونیہ تے آجاندا اے

’احتجاج‘ ’احتجاج‘ ’احتجاج‘

ایس نظم وچ شاعر نے فلسطیڈیاں نال ہون والے ظلم تے ستم نوں بیان کرن دے نال

نال اپنی بے وی تے بے حسی دا اظہار وی کیتا اے۔ اک تے ایہہ کہ اسیں جو کجھ تہاڈے لئی کر سکنے

آں اوہ وی نہیں کردے۔ آخری دو تہاں مصرعیاں وچ شاعر دے انداز بیان دا کرب دکھتے بے

چینی اپنے پورے عروج تے دکھالی دے رہی اے۔

طفیل خلش دی شاعری وی اک خوبی ایہہ وے کہ اوہ ننگ دھڑنگیاں ہتھیاں (جہاں

نووں لفظی پہناوے پہنان لگیاں اکثر تخلیق کار جھکدے نیں) بارے بڑے ای سادے پراثر لفظاں

تے لہجے وچ گل کردا جاندا۔ کئی واری ایس طرحاں لگدا اے کہ اوہ اپنے وسیب تے وسیباں دی تاریخ

مرتب کردا پیا اے۔ اوہدی شاعری راہیں دھرتی واسیاں دے دکھ، سکھ، سوچاں، خیالاں، ایسے

سندھراں، سُننے، رشتے، ناٹیاں دے آپسی تعلق تے ہر اوس شے بارے دس پیندی اے جیہدی انسانی

جیون نال کہے نہ کہے حوالے نال جڑی ہوئی ہووے یا جیون دا حصہ ہووے۔ ایہ شعر ویکھو جیہناں

وچ اوہ پردیس، ملن والے گھبرو آں دی کہانی بیان کرن دے نال نال آون والیاں نسلاں لئی راہنمائی

وی فراہم کردا اے

یورپ دے وچ سب توں بھٹرا حال اے ساڈیاں لوکاں دا

اندر کالا باہروں، چہرا لال اے ساڈیاں لوکاں دا

پینٹ کوٹ پاون نال بندہ یورپین بن جاندا نہیں

انگلش جرمن بولے کالا گورا تے ہو جاندا نہیں
 برقاں دیوچ سڑکاں تے اخباراں ویکن جاندا نہیں
 ایتھوں دے شہزادے اوتھے ٹیکیاں پئے چلاندا نہیں
 تن مہینے دے ویزے لئی پاڑ ویلنے پیندا نہیں
 گوری میم لئی وکی بوتل آپ تے مہکھے رہندا نہیں

ایہہ سب کجھ بیان کر کے اوہ اپنے دیس دی گل چھوہ دیندا نہیں۔ ایتھے ساڈا شاعر
 دے بھٹی سردار غلام حیدر آرائیں تے نظام لوہار دابا نہہ بلی لگدا۔ بھاویں اوہ ورہیاں توں جرمن ملی
 بیٹھا اے پر اوہنوں اپنی بھوری مٹی دی واسنا بھلی نہیں بلکہ انج لگدا اے کہ اوہ دیس نوں چھڈ کے
 جاون دے اپنے فیصلے اُتے پچھتا رہیا اے تے ایہو اوہ پچھتاوا اے جیہڑا وطن دی محبت نال نکونک
 بھریا ہویا اے۔ کہندا نہیں:

قسم خدا دی بہت ای سہنی میرے دیس دی دھرتی اے
 سبھ توں سہنی لگے مینوں دھرتی پنج دریاواں دی
 ججے دے نال حمزہ جاندی پیاری مٹی راہواں دی
 دیس پنجاب نوں چھڈ کے منڈیو یورپ وے جانا نہ
 اولے کھا گزارا کرنا پر ایہ موہرا کھانا نہ

پُراک ہو رنظم وچ شاعر اپنے دیس پنجاب دی بدلدی تے وگڑدی ہوئی حالت دارونا
 روند اوکھالی دے رہیا اے۔ ایس طرحاں محسوس ہوندا اے اک پاسے دیس دی محبت اے تے
 دوجے پاسے دیس دی دھرتی اُتے کھلر جاون والے اوہ کو جھ جہاں دھرتی داغ داغ کردتی اے
 جینے حیاتی دیاں مہاراں اپنے ہتھ وچ لے لیاں نہیں تے سکھ چین اُتے پیار پریت مانن والی حیاتی
 نوں بے مہاری کردتا گیا اے۔ کہندا نہیں:

دودھ نوں رڑکن والیاں کتھے
 کورے بھاٹے پالیاں کتھے
 لجاں شرماں والیاں کتھے

نہ چنی نہ شرمِ حجاب
ایہ نہیں میرا دیس پنجاب

ایہ زبڈی دا ویڑا بنیا
اسدا سائیں کبھرا بنیا
اوہنے ای لئیآ جیہدا بنیا
دیوے مینوں کون حساب
ایہ نہیں میرا دیس پنجاب

مکدی گل ایہہ کہ طفیلِ خلش دی شاعری دا ہر موضوع تے ہر رنگ سچا اے۔ اوہ اک درد مند دل رکھن والا احساسِ تخلیق کار اے۔ دکھ دھرتی دے کسے جھتے تے وی وا پرے اوہدی اکھ پھڑکن لگ پیندی اے اوہ انسانیت دی تذلیل نہیں ویکھ سکدا اوہ پلکاں دی سولی تے ہنجو آں دے لاشے نہیں ویکھ سکدا اوہ کنبڈے ہوئے ہونٹھاں دی کنبنی نہیں تک سکدا۔ اوہ اپنے دکھ درد ووج دوجیاں دی رلت داوی چاہیوان اے جس گل دا اظہار اوہ اپنی نظم ”میریاں نظماں“ وچ ایس طرح کردا اے:

اپنے دکھ میں..... جھولیاں بھر بھر

لوگاں دیوچ..... وٹڈ دتے نیں

سوچ فکرتے تخیل دی صاف ستھری اڈان دے نال نال طفیلِ خلش کول زبان و بیان دا

اک اچھوتا جیہا اسلوب وی اے۔ جیہدا کدی نرم گداز ہوندا اے تے کدی تلخ ہیتناں دا ترجمان۔

میں خلش دی ایس کتاب دا سواگت کردیاں ہو یاں آس کرناں کہ اوہ تخلیق دے اپنے

ایس سفر نوں انج ای جاری رکھے گا جیہدے نال سماجی تاریخ دے ور قے اپنے لئی ایہدی شاعری ووج

ہیتناں لہدے رہن گے۔

.....☆☆.....

يا اللہ جہ

قل هو اللہ سورۃ ویکھی
 نہ کوئی تیری صورت ویکھی
 نہ کوئی تیرا جنتہ تکلیا
 نہ کوئی تیری صورت ویکھی
 تیریاں صفتاں توں پہچاناں
 تینوں اپنا اللہ جاناں

.....☆☆.....

یا رسول اللہ ﷺ

سوچاں ذہن تندور دا بالن
 دھواں سینیوں ہائیں
 تن وچ دوزخ جہی اگ بلدی
 اک پل بجھدی ناہیں
 سڑ نہ جاوے روح کھلواڑا
 کد بوہڑو گے سائیں

.....☆☆.....

۱۱۱۱۹۱

یا ختم الرسل

آدمؑ توں لے عیسیٰؑ تیکر

تیرا پندھ

تیرے پچھوں

جبرائیلؑ دے

رستے بند

میرا وطن

میرا دین، وطن، ایمان، وطن
میرا، جیوے، پاکستان، وطن

تُوںہہ صدقہ پنجن پاک دا ہیں
تُوںہہ پاک نیا دا دان وطن

تیرے دریا نہراں دیس میرے
نیں قدرت دا احسان وطن

پہاڑاں چوں امرت وگدا اے
ترے ساوے کھیت میدان وطن

تری قوم نوں مان ہے پتراں تے
جہاں رکھیا تیرا مان وطن

میری عزت غیرت سب کچھ توں
تیرے دم نال میری آن وطن

تیتھوں صدقے سوہنیا جان میری
تیتھوں واراں کل جہان وطن

میں مر کے تیری خاک بناں
ایہ خلش دا ہے ارمان وطن

.....☆☆.....

اے دل

اے دل توں میرے نال کدی گئے سے دی گل نہ کریا کر
 نہ سینے اگاں لایا کر نہ ٹھنڈیاں ہاواں بھریا کر
 نہ عشق دی کہانی چھویا کر نہ دسرے گیت سنایا کر
 پھلاں دی گل نہ کریا کر نہ رتاں یاد کرایا کر
 اس پنڈ دا راہ نہ دسیا کر جس پنڈ فقیراں جانا نہیں
 نہ ٹلے بیلے دسیا کر جتھے، جوگیاں پھیرا پانا نہیں
 اُس رُکھ دیاں صفتاں کرنا ایں جس رُکھ دی چھاویں بہنا نہیں
 جس ساؤن دے سُفنے توں ویکھیں اُس ساؤن ج پینہ تے پینا نہیں
 کیہ فیڈہ اوہناں ڈیریاں دا جتھے رُل کے سنکیاں بہنا نہیں
 اوہ ویہڑے مینوں کیوں دسیں جتھے جی آیاں کسے کہنا نہیں
 جیہڑے سُکے پتر ڈگ پیندے اوہ رُکھاں دے نال جڑ دے نہیں
 دریا دا پنڈھ سمندر نوں پہاڑاں نوں پانی مڑ دے نہیں
 کدی مُٹک لکایاں لکیا اے کدی بدل اک تھاں رُکیا اے
 جسماں دے پنڈھ تے مگ جاندے کدی سوچ دا پنڈھ وی لکیا اے

کبھڑے ویلے برتے بن جاون کوئی پتہ نہیں ہوندا، پھیڑاں دا
 احساس اُتے گل مڈی اے کوئی جسم نہیں ہوندا، پیڑاں دا
 کس رکھنے بھرم حیاتی وچ اتھے مویاں دے مل پیندے نہیں
 کدی رات تے دن وی اک ہوئے کدی ریت تے نقش وی رہندے نہیں
 جیہڑے پلکاں اُتے آ جاون اوہناں رکننا، کیہ تے چونا، کیہ
 ہن حال دے دکھ بھیرے نہیں گئے ماضی اُتے رونا، کیہ
 ماضی دیاں یاداں جد آون بھل جان دا چارہ کریا کر
 اے دل توں میرے نال کدی گئے سے دی گل نہ کریا کر

.....☆☆.....

زُمانہ

میرا حافظہ

آسمان تے زمین دے

سارے بھیداں نوں کھا گیا اے

ہُن میں

اچھ نہیں سکدا

کسے وی بھید نوں

باڈراتے سورے

دانا باد توں آوندیا راہیا!
 گھوڑی تیز بجاوندیا راہیا!
 لہندے ولے جان توں پہلوں
 واواں نوں ہتھ پان توں پہلوں
 بے شک بھونیں تے پیر نہ لاویں
 اک گل میری سن دا جاویں
 اتھے چھڈ گئی سکھ نوں صاحبان
 لبھن ٹر گئی سکھ نوں صاحبان
 پار سمندروں جا بیٹھی اے
 تینوں بھل بھلا بیٹھی اے
 جاندا ہویا ویکھدا جاویں
 آل دوالے جھاتی پاویں
 جاندا ویکھیں جنڈ کریاں
 پگال ویکھیں لیراں لیراں

ٹٹی ہوئی کمان توں دیکھیں
 راتھاں والی شان توں دیکھیں
 ترکش دیکھیں بھریا تیراں
 کسراں بیتی باجھوں ویراں
 لہو رنگا آکاش توں دیکھیں
 باڈر اُتے لاش توں دیکھیں
 اج وی مرزے مردے پئے نی
 ماضی زندہ کرفے پئے نی

ٹریکٹر

پیراں بھوتیں نوں چُنا چھڈیا

خالی ہوئیاں گہیاں
گھبروواں ہتھوں جگھی چھٹی

بھج پنجالیاں گہیاں

مُنڈیاں نے نہیں ریڑی منگی

کڑیاں

سِلہ چکن نہیں گہیاں

بندے بندے جیڈیاں کنکاں

کھا مشیناں گہیاں

.....☆☆.....

بَدلہ

اَساں وَاہی کیتی موت دی
 لیا لہو دا وتر لا
 اَساں پُٹ پُٹ دھرتی گاہ کے
 دتے وِج ضمیر دھسا
 ساڈے کھیت بندو تھاں اُگیاں
 اَساں موڈھے لئیاں چاء
 اَساں وڈھیا اپنے کرم دا
 سانوں جگ دی، کیہ پُرواہ

.....☆☆.....

ڈراکل

اَج دا سُورج
 شام پئی تے
 ہو کے بھردا مویا
 اِس دی موت دے اُتے میرا
 اک ہنجو نہ چویا
 فیر کیہ ہویا
 کل دا سُورج ویکھاں گا میں
 پُ
 اوہنوں میں تک نہیں سکناں
 اوہدے ولوں مکھ پرتا کے
 اپنی کُنڈ نوں سیکاں گا میں

.....☆☆.....

ضمیر دے مجرم

ایس نوئیں نسل دے جج نوں
 ایس دیئے کیویں دلیل
 آساں کٹیا اپنے آپ نوں
 ساڈے پنڈے نیلو، نیل
 ایس ہاں اقبالی جرم دے
 ایس کرے عسج اویل
 آساں جیلوں آجے نہیں چھٹنا
 آویں عشاں کرن وکیل

.....☆☆.....

پرلے پتن

پرلے پتن بیٹھیاں کڑیاں
 آج وی واچاں مارویاں
 ہیراں سوہنیاں صاحبان جہیاں
 عشق توں نہیوں ہار دیاں
 ارلے پتن بیڑیاں خالی
 چیکاں پیاں مارویاں
 قسماں ٹٹیاں پیار دیاں

.....☆☆.....

نویں کہانی

اپنا آپ پرایا لگدا اے
 اپنی سوچ بگانی
 اپنا چہرہ اسیراں لگدا
 عکس جویں وچ پانی
 ذہن تے خوف دا پہرہ لگا
 اکھیاں وچ حیرانی
 میریاں گلاں میری صورت
 سبھ نوں وسر جانی
 فیر نواں فنکار کوئی آکے
 بھسی نویں کہانی

جیون

سانون مٹھکھ نے گھیرا پایا
 اسیں مٹھسکدے رہے وچ رُہواں
 سانون کسے نہ چپ کرایا
 اُساں اپنا آپ گویا
 جا ملیا دیس پرایا
 اُساں جیون انج ہنڈایا

روایت

جتھے نیتاں دے وچ صفائی ہووے
 کھیت اُگدے بُجیاں دانیاں دے
 آولے کھادے دا پچھوں سواد آوند
 بول آوندے نیں یاد سیانیاں دے
 جتھے شہر ہووے سارا اُنھیاں دا
 بھاگ جاگ پیندے اوٹھے کانیاں دے
 خلش کھیاں دے پُت ہون کئی
 پتر راجے نہیں ہوندے ملوانیاں دے

.....☆☆.....

سُرو

میں وی ہاں مخلوق خدا وی میں وی جگ وچ آیا
میں وی دی حوا وی لوکو! میں آدم دا جایا

نہ میں ہندو نہ میں مسلم نہ میں سکھ عیسائی
نہ کوئی میری شان اچیری نہ میری وڈیائی

نہ میں وچ مسیحاں روواں نہ مندر وچ کوکاں
نہ میں بریاں دی بریائی نہ نیکاں دیاں پھوکاں

نہ مینوں کوئی اوتر آکھے نہ میں پترّاں والا
نہ میں مائی باپ کہایا نہ منڈیاں دا لالہ

نہ کوئی میرا رشتہ ناطہ نہ چاچی نہ تائی
نہ کوئی مند ننان نہ دیور نہ بھابی نہ بھائی

نہ کوئی میرا یار دِلے دا نہیں سہیلی میری
نہ میں بار دا ویسی ککڑ نہ ویہڑے دی پیری

نہ میں جھلا نہ میں جھلی نہ دانا نہ دانی
نہ میں دادا نہ میں دادی نہ میں نانا نانی

نہ میں ہل دی جگھی پھڑکے بھونیں نوں جوتر لایا
نہ کوئی میرا داج بناوے نہ میں چرخہ ڈاہیا

نہ میں ووہٹی کھگناں والی نہ میرے ہر سہرا
نہ میں خاوند انکھاں والا نہ کوئی خاوند میرا

نہ میں پتر لئی درگاہ تے دیوے بالن جاواں
نہ میں منگاں میکل چبارے نہ کوئی نوکر چاہواں

نہ کوئی میرا پڑھے جنازہ نہ کوئی قبر بناوے
نہ کوئی دیوے بالے آکے نہ کوئی پھل چڑھاوے

تشریح

اک گیاواں زندگی دے گھیر توں
 تھک گیاواں کوٹھو والے پھیر توں
 عمر کئی اے میں ڈھکے دی طرحاں
 کجھ وی نہیں کیتا ہے لگدا اسطرحاں
 کناں کو چہ در بدر پھروا رہواں
 ہوز کئی ذیر سولاں تے سواں
 آس کوئی ہوندی نہیں پوری کیہ کراں
 ذہن توں جذبے دی دوری کیہ کراں
 زندگی ہن وسہل دے کجھ دیر لئی
 سانجھ کے رکھ لے دکھاں نوں فیر لئی
 نہر دے کٹڈے تے چھاویں بہن لئی
 جی بڑا کروا اے کلیاں رہن لئی

.....☆☆.....

تسہیں نہ کرنا

نویں سے تے اکھ رکھن والیو!
نوجوانو!

اساڈے نال نہ زندگی دا
حساب کرنا

نہ دکھ درداں دا حال چھپنا

نہ ہاسیاں دی ای وٹڈ کرنا

اساڈے اُتے تے سارا جیون

اکو موسم نے راج کیتا

اساں تے اتھے ہے برفزاراں دی قید کئی

ہنھیریاں دے عذاب جھلے

اساڈے مگروں خزاں دے موسم کدی نہیں آؤنا

سب خزاواں تے خشک موسم

اسیں تے اتھے گزار چلے

نوجوانو!

زندگی دے پینڈیاں وِج
 سبز موسم رنگین منظر وی ملے سن
 پر کیہ کر دے
 اَساں تے اپنے دِلاں دے اَندر
 ہنھیریاں دے سی گھر بنائے
 تے لوبھ لالچ ضرورتاں دے
 محل اُچے بنا کے رکھے
 تے دیرِ نفرت کدورتاں دے
 سی شہر سارے آباد رکھے
 نوجوانو!

آون والا نواں زمانہ تہاڈے لئی اے
 نہیں سب بہاراں تے سبززاراں تے حق تہاڈے
 نہیں جھیلاں نہراں تے آبشاراں تے حق تہاڈے
 نہیں پھل کھلیاں تے تتلیاں تے وی حق تہاڈے
 نوجوانو!

دِلاں دماغاں تے چاہتاں وِج
 تسکین ایہ سارے حسین موسم

جوان رکھنا

تے پیار اُتے ایمان رکھنا
 کسے وی لمحے ملے خوشی جو
 اوہ نال سینے دے لاکے جینا
 تے زہر جیہڑا آساں اے پیتا
 تسیں نہ پینا

دوواں پاسے

تیری دھرتی نانکا راون کر دے راج
 دین دھرم دے نام تے جھگڑے وچ سماج
 بمباں دے نال نانکا دھرتی گئی اے ڈول
 آج تے بھگت کبیر دے وی ہو گئے پتھر گول
 آج ذہناں وچوں نکلیا سکھ وڈ دا شیخ فرید
 آج لہو وچ ڈبی آؤندی کیہ ہولی تے کیہ عید
 دھواں دھواں سب شہر نیں گھر دے وچ آگ
 کوئی چینی پیا اے کھچدا کوئی پیا لاہندا پگ
 رکیل نہ سکے ظلم نوں ایہہ سا دھو سنت فقیر
 آج مکی لگے اے نانکا سچ بولاں دی تاثیر
 آج ٹیلی ویژن ریڈیو پے کر دے چیک پکار
 آج خون دے اتھرو وڈ دے پے گھر گھر وچ اخبار
 دریا وگدے خون دے کھیتی اگدا زہر
 ویس تیرے دی نانکا میں کس توں منگاں خیر

وَنَجِّ

فجر دے چہرے اُتے مڑھکا کبھڑا پونجے
دھرتی ساری گندی کوڑا کبھڑا ہونجے

مسجد مندر گوردوارے سارے سنجے
رَبِّ وَی لَا دِیتا اے لوکاں نے ہن کھونجے

.....☆☆.....

مُھلیکھا

آپے ای ٹٹنا آپے ای جڑنا
 آپے ای اٹھنا آپے ای ڈھینا اک مُھلیکھا
 اکھوں اوہلے موت دا منظر
 صدیاں تیکر زندہ رہن دا اک مُھلیکھا
 اپنی ذات تے وکھ دُنیا دے
 سانجھے کرن دا اک مُھلیکھا
 کلیاں بہہ کے روون دا تے
 اپنے ہون تے نہ ہون دا اک مُھلیکھا
 ذہن دیاں پروازاں ساریاں امبراں وے
 دھرتی دے نال جڑیاں رہن دا
 اک مُھلیکھا
 ایہ مُھلیکھے میری ذات دے اندروں جمن
 خورے کیوں؟

پانی دا پندھ

اک پانی دا پندھ ہے
پھاڑوں ڈگنا ریت

کھوہ پانی دا پندھ ہے
کھوہ توں ٹرنا کھیت

دل پانی دا پندھ ہے
وگدا اکھیاں سیت

پانی دے ایس پندھ دا
کوئی نہ جانے بھیت

خودکشی تے زندگی

دیس نوں چھڈ کے جاوَن والیا!
 تیرے جان دے مگروں
 ساڈیاں عمراں وی ڈھل گئیاں
 تیری یاد چ رو رو ہن تے
 اکھاں پتھر ہوئیاں
 تیرے جان دے مگروں بچنا!
 کئی خزاواں لنگھیاں اتھے کئی بہاراں آئیاں
 کئی واری فصلاں پکّیاں
 واہیاں بیجیاں وڈھیاں گاہیاں
 کئی جھکھڑ جھلے اتھے
 کئی ہنھیریاں آئیاں
 کئیاں ہڑاں نے
 ساڈیاں کلّیاں کوٹھے جھگیاں ڈھائیاں
 کئی واری آساں کوٹھے چھتے

نویاں جھگیاں پائیاں
 کئی واری موت نے آکے
 سانوں چھیاں پائیاں
 موت وی ساتھوں ہر جاندی اے
 اسیں نہیں ہمت ہر دے
 زندہ رہن لئی اسیں تے اتھے
 پل پل چارے کر دے
 سنیا اے آساں وی

پار سمندروں

بھکھ ننگ تے دکھ بیماری

نہ کوئی ہونی ہوندی

نہ کوئی اوتھے دھپے سڑدا

نہ کوئی پالے ٹھردا

مسکھ آرام ہزاراں اوتھے

خلقت رجبی چچی

پرسکھاں وچ وی سنیا اے لوکی

ٹھنڈیاں ہاواں بھر دے
 جیون کولوں تنگ آ جاندے
 گولی مار کے

پھاہے لے کے

موہرا کھا کے مردے

جیون کولوں ڈر دے

دیکھ اسیں جیون لئی اتھے

کیہ کیہ کروے چارے
 مڑا!

تیری دھرتی ماں پئی

تینوں واجاں مارے

.....☆☆.....

قہر

کچھ بیتیاں راتاں
کچھ گذریاں باتاں

کچھ شام سویرے
کچھ گوڑھ ہنھیرے

ہتھیاں دیاں لیکاں
کچھ چپ دیاں چیکاں

کچھ خون دے اتھر
کچھ چہرے پتھر

کچھ ٹردیاں لاشاں
کچھ ٹٹیاں آساں

کچھ پنڈے سڑوے
کچھ پالے ٹھروے

کچھ گرجے مندر
کچھ کعبے اندر

بے جرم زنجیراں
کچھ جرمِ ضمیراں

کچھ سچ دے قیدی
کچھ حق دے قیدی

کچھ ٹھکھ دی پھانسی
کچھ دکھ دی پھانسی

قسمت دے سووے

عصمت دے سووے

بِالَااِ دے سُو دے
مَالَااِ دے سُو دے

کُجھ دَاَج تے رَسْمَااِ
کُجھ وِعدے قَسْمَااِ

کُجھ مِڑیااِ جَنجَااِ
کُجھ ٹُٹیااِ وِنگَااِ

عُرْبَت دِیااِ اَگااِ
کُجھ پِیرِیااِ پِگااِ

تَقْدِیرِ دے مارے
کُجھ لِیکھااِ ہارے

کُجھ ہِڑنااِ مَرُو دے
اُوڑااِ نال لُڑو دے

کچھ ڈب ڈب جانے
کچھ موہرا کھانے

کچھ کٹیاں چبھان
کیہ دوش غریبان

جد یاد کراں میں
کئی وار مراں میں

ایہ قہر خدایا
دس کس نے پایا

سن حال دہائی
یا محمد خدائی

جیراں

اک ٹیار سی سہدی سادی
ایہہ سی کھیتاں دی شہزادی

دودھ بڑکن دا چج وی سوہنا
کک چھن لئی چج وی سوہنا

چرخا کتنا وی آوندا سی
سوتر وٹنا وی آوندا سی

کھڈ گل وچ پا لیدی سی
کوٹھے مٹی لا لیدی سی

تندور تپانا وی آوندا سی
ساگ پکاونا وی آوندا سی

توے تے روٹی پا لیدی سی
نال اچار دے کھا لیدی سی

کپڑے دھونا چنگا لگدا
نہر ج نہاؤنا چنگا لگدا

چکی جھونا وی سوہنا سی
لال پراندا وی سوہنا سی

بوکر باری کر لیدی سی
دھپاں پالے جر لیدی سی

تیل سرہیوں دا لا لیدی سی
کڑیاں دے نال گا لیدی سی

جھانجراں پیریں چھنکدیاں سن
وینی چوڑیاں کھنکدیاں سن

سک ہونٹھاں توں مہیبھ جاندا سی
 لوگ گواچا لہہ جاندا سی

ہان دا کولوں نگہ جاندا سی
 حسن دا صدقہ منگ جاندا سی

دل سینے وچ دھڑکن لگدا
 مچھی وانگوں پھڑکن لگدا

دل تے پتھر دھر لیندی سی
 چنی سرتے کر لیندی سی

نیویاں نظراں کر جاندى سی
 شرم حیا نال مر جاندى سی

سُرمَا بھلی مہندی ڈھلی
 یورپ آ کے سب کجھ بھلی

سُرخی پُوڈر لاؤنا آیا
گل وچ مانٹل پاؤنا آیا

وال کٹا کے پینٹاں پاؤندی
ڈسکو دے وچ جا کے گاؤندی

سہیلیاں مھلیاں ہانی بھل گئے
پنج ندیاں دے پانی بھل گئے

چادر لے کے بھل گئی بہنا
لاہیا شرم حیا دا گہنا

اپنی سب اوقات اوہ بھلی
خلش دی ہر اک بات اوہ بھلی

مہکھتی زل گئی وچ امیراں
یورپ آ کے مر گئی جیراں

ابے موسیٰؑ

صرف اک رات ہے
 پوربی دنیا توں لے کے
 پچھی دیاں دے تیک
 گرم پانی تے سرد موسم
 سبززاراں تے برف زاراں
 دے درمیان
 بے حسّی تے بے وسی دا
 ہے اک تماشہ
 گورے کالے چہریاں دے درمیان
 فلپائن دی سرحد توں لے کے
 چلی دے ساحل دے تیک
 صرف اک رات ہے
 کشمیر تے بوسنیا دے
 لہو توں لے کے

وائٹ ہاؤس دا پنڈھ وی
 اک رات ہے
 فرعونیت وی رات دا
 ایہہ پنڈھ کدوں ہے سکنا
 باہجھ تیرے
 خون دریا نے کدن ہے سکنا؟

دھرو

ساڈے ویڑے کسے نے کندھ کیتی
ساڈی دھرتی نوں کسے نے پاڑ دتا

جس دے وچ سی پیار تے مہرا گدی
اوس کھیت نوں گدڑاں داڑ دتا

ساڈے ہتھوں سی کسے کمان کھوہ لئی
ساڈی پگ نوں کسے نے ساڑ دتا

مائی لدھی دی چٹی نوں اگ لائی
پنڈ دے دا کسے اجاڑ دتا

ساڈے ہتھ وڈھے ساڈی قلم توڑی
ساڈی ساری تاریخ نوں ساڑ دتا

ذاتِ داقیدی

کیہ پچھنا ایں
 دل دے ویٹھے
 کیہ کیہ میں تصویراں
 کیہ کیہ کیتا ہونیاں نے
 تے
 کیہ کیتا تقدیراں
 لوں لوں کے ایں ویٹھے وچ
 جیون کتیا سارا
 ہن پالے نال ہڈ ٹھروے میں
 جتہ بڑکدا جاندا
 ایں ویٹھے وچ گھپ ہنمیرا
 کجھ وی نظر نہیں آوندا
 ایں ویٹھے نہ سورج چڑھدا
 نہ کوئی آوندا تارا

ایس ویٹھے میں کل مکلا
 جیون بیتیا سارا
 ایس ویٹھے وچ ہجر وصال دے
 گیت وی کوئی نہیں گاؤندا
 مدتاں بیت کیاں ایس ویٹھے
 کوئی جوگی نہیں آؤندا
 ایس ویٹھے دیاں کندھاں کوٹھے
 نہ کوئی بوہا بنا
 اپنی ذات دا قیدی آں میں
 ایس ویٹھے وچ چنا!
 کیہ پچھنا ایں
 ایس ویٹھے وچ
 کیہ کیہ ہوندیاں رہیاں
 رتجھاں والیاں ولّاں
 مٹھنوں پہلاں ای مر گیاں
 پہلاں دے بس ناں سنے نہیں
 پھل نہ ڈٹھا کوئی

بلبَل ایس ویٹھے نہ آئی
 نہ ہستی نہ روئی
 بھوریاں دی تھاں مکڑی جالے
 ٹھوئیں سہ ہزاراں
 اپنی ذات چوں باہر نکل کے
 کس نوں واجاں ماراں
 باہر وی میرے جہیاں سُکلاں
 میرے ورگیاں اکھلاں
 میں کلا نہیں ذات دا قیدی
 میرے ورگے لکھاں

.....☆☆.....

جلا وطنی

اسیں گھر دیاں نال نہیں رُتے
 نہ بچناں نال غصے ہو کے پنڈ چھڈیا سی
 ہن لگدا اے جسراں ساڈا دانہ پانی اٹھ گیا سی
 مٹھکھ دے ہتھوں رُوح دا رنگ نکھٹ گیا سی
 پر ہن مدت ہو گئی سانوں
 اپنے آپ توں رُسے ہوئے آں
 سانوں آ کے کون منائے
 کیہڑا ساڈے تر لے پائے
 کیہڑا سانوں نال لے جائے
 کسے تے کوئی وی رہی نہیں آس
 بڑے اداس آں
 بڑے اداس

.....☆☆.....

شاعر

میں تے کوئی شاعر نہیں ہے شاعری اچھی شان
شاعر نہیں اوہ جیہڑے، لیکن نبیاں دے فرمان

شاعر بولن وانگ پیغمبر شاعر ولی فقیر
شاعر تدبیراں نال بدن قوماں دی تقدیر

شاعر رب دے خاص نہیں بندے دھندے رہن ہمیش
اکوتھاں تے بہندے رل کے شاعر تے درویش

شاعر ہر انسان دے دکھ نوں کردا اے محسوس
وسدا ہووے چین کوئی بھاویں رہندا ہووے روس

سرکھاں نالوں پتر ٹٹن شاعر ڈولے ہیر
ایہہ ظالم دے سینے و بے حق دا بن کے تیر

شاعر دُنیا نون پیا دَسے وحدت والے قصے
شاعر نون تے ساری دُنیا رُوپ خدا دا دَسے

شاعر پار آسمانوں جاندا ڈُتے وِچ سمندر
چودہ طبق وی روشن رکھے اپنے سینے اندر

شاعری کسب پیغمبراں والا جو سُننا سو کہنا
بھری بھرائی وِچ خدائی کل موکلیاں رہنا

نہ میں کوئی شاہکار بنایا نہ میں کوئی فنکار
نہ ولیاں نہ وِچ فقیراں ' میں آں دُنیا دار

نہ باہو نہ بُلھا بنیا نہ میں شاہ حسین
ایویں خلش جی مینوں لوکی شاعر شاعر کہن

.....☆☆.....

1945ء

جگ اُتے شاختی نوں قائم رکھن والیو!

ایشیا دی

چھ اگست دی سویر نوں وی یاد رکھنا
اٹھ وچ کے ویہہ منٹ تے خاموش رہنا
دو گھڑی لئی

اپنے کناں تے ذہن دی سکریں اُتے
تصویر تگناں تے چیک سُننا
ہیروشیما دے بچیاں دی

کہ ایس توں بوڈی چیک جگ تے
سُنی جے اِنج تک؟

جے نہیں سُنی تے دو گھڑی لئی

یاد کرنا

فلسطینی تے عراقی

بے دواواں مرن والے بچیاں نوں

جے کر نہ سکو

تے فیر ایٹم بم

سٹنا زمین اُتے

کہ ایہو اِکو علاج ہے جے

جگ اُتے شانتی دا

بھاگ

اُپتے اُپتے محلِ تاڑے
ساڑے جھگیاں وچ بسیرے

تساں دے بھاگیں راتیں چائن
ساڑے چٹے دن وی نھیرے

.....☆☆.....

چیت رت

راتیں برف تے
 دن نوں سورج سیکن والیو لوکو!
 تہاڈیاں ہڈاں وچوں پالا کد نکلے گا
 جنم توں لے کے مرن دے تیکر
 مہکمہ ننگ تے دکھ دیاں باتاں
 تہاڈیاں سسکیاں بلہاں اُتے
 کئی دعاواں مر کھیاں نیں
 برقاں دے وچ ٹھر کھیاں نیں
 تہاڈیاں آساں دے رکھاں نوں
 کد لگے گا بُور؟
 چھوٹے دن تے لمیاں راتاں
 چیت رت وی دُور

.....☆☆.....

پچھلی پنچھی

کیہڑا رکھ سی

کیہڑی چھاں سی

کیہڑا پیو سی

کیہڑی ماں سی

ویہہ ورہیاں دے کڑیاں منڈے

بھل جانڈے نیں

فیر خیراتی ہوٹلاں دے وچ

بڈھے ماپے

رل جانڈے نیں

.....☆☆.....

تیری چٹھی

تیری چٹھی آئی
 ٹھنڈا دل نوں پائی
 میں پڑھدا جاواں
 تے ٹھروا جاواں
 تیرا پیار پرانا
 مری سوچ دا گہنا
 تیرے اکھر موتی
 نیناں دے جوتی
 چٹھی دے اندر
 تیری سوچ سمندر
 پئی ٹھاٹھاں مارے
 بیڑی دے وانگوں
 دل لوے ہلارے
 راوی دیاں چھلاں

اوہ دستریاں گلاں

مخمل دا قصہ

میری یاد دا حصہ

مینوں یاد کرایا

دل نوں تڑپایا

ماضی دے منظر

میں وچ تصور

دل کردا اے میرا

گھر لاواں پھیرا

تیری صورت ویکھاں

اوہ صورت ویکھاں

کیہ پچھیں مینوں

کیہ دساں تینوں

کنج عمر گزارے

بجراں دی ماری

ہن گھڑی دا میلہ

میں ڈیکر ویلا

میں ڈھلدا جاواں
 پل دا پرچھاواں
 ہر وقت اُداسا
 نہیں آؤندا ہاسا
 میں رُلیا اتھے
 سب بھلیا اتھے
 دل بھرے اڈاری
 یاراں دی یاری
 مینوں بہت رواوے
 جد چیتے آوے
 اتھے سرد ہواواں
 کوئی سنے نہ ہاواں
 میں کلا ترقاں
 ہر پاسے برقاں
 نہ پھلُ خشبوواں
 نہ تتیاں لوواں
 خزاں دے منظر

مرے دل دے اندر
 نہ رنگ بہاراں
 نہ محفل یاراں
 سرہیوں دے کھیتز
 نہ ماگھ نہ چیتز
 کرتے نہ لاپے
 سب رنگ گواپے
 دولت دپاں رتجھاں
 لالچ دے لوبھاں
 ہن سبھ کجھ کھویا
 میں کلا ہويا
 مینوں قسم خدا اے
 پردیس سزا اے
 تو نہہ محنت کر لیں
 بھکھاں نوں جر نہیں
 پر دیس نہ چھڈیں
 پر دیس نہ چھڈیں

کیوں

ماں فی ماں
 تو نہہ مینوں ہاڑ دتی رتے
 جھیا اک دی چھاویں
 اکھ کھلی تے دکھ دا سورج
 ہرتے آن کھلوتا
 سارا جیون دھپے سڑیا
 ڈھلے نہیں پرچھاویں

.....☆☆.....

ڈیم

پانیاں دے نال پکے کیتے رشتے اُساں تھیرے
 ”پانیاں پاروں بجلی کیتے“ روشن چار چھیرے
 دیوے نالوں سا نجھاں ٹٹیاں
 اُجڑے پیار دے ڈیرے
 انساناں دے
 سیناں دے وچ
 ودھ گے ہور ہنیرے

کوٹھی نال کوواٹر

فجریں اٹھ کے کوٹھی جانا

آن پکانا

بال جگانا

روز دا کم این

کھردرے ہتھیں کپڑے دھونا

استری کرنا، سودا ڈھونا

روز دا کم این

بیگم جی توں ڈردیاں رہنا

جھڑکاں سہنا، جی جی کہنا

روز دا کم این

صاحب دے ننگے پنڈے اُتے

مٹھیاں بھرنا، مالش کرنا

روز دا کم این

بیگم جی دا
 پنچنا گاؤنا
 رات نوں گھر وچ
 چہکے آؤنا
 روز دا کم این
 صاحب دے آکھے دو گھڑیاں لئی
 پلنگ تے سونا ، بدن تڑونا
 روز دا کم این
 ادھی راتیں
 گھر نوں آؤنا
 راہ وچ رونا
 روز دا کم این

صدیاں پچھوں

صدیاں پچھوں اس دھرتی تے
 عجب تماشا ہویا
 غیرت مند دے پیراں وچ
 بے غیرت ہنجو چویا
 بے شرمی دے کھوہ وچ ڈب گئے
 شرماں دے رکھوالے
 ٹھاہ ٹھاہ وجن بھونیں پٹاکے
 بڑکاں آل دوالے
 لڈی بھنگڑا تھال تے سمی
 ناچ ولایتی ہویا
 لکھ مخلوقاں دُنیا دے وچ
 آدم جہیا نہ کوئی
 پر آدم دیاں کرتوتاں تے

اَج وی فطرتِ روئی
 سرِ توں لے کے پیراں تیکر
 ساری تنگی ہوئی
 چیکاں دے پردے وچ حوا
 اپنا آپ لکویا
 حوا جائیاں سارے جگ وچ
 ننگِ متکیاں ہوئیاں
 آسماناں ول چک چک بانہواں
 ساریاں رل کے روئیاں

.....☆☆.....

لڈی دا گھر

پنجاں بوہیاں والے گھر دی
چھتری اُتے

کئی کبوتر ہوندے سن
لکے چٹے جانگی کالے
نیلے ساوے

واواں دے وچ

تاریاں بھردے بازیاں لاندے
اپنی اپنی چال دکھاندے
دھرتی تے آسماناں دے نال
سناجھ بناندے

چوریاں کھاندے

ناچ دکھاندے جھمڑ پاندے

گٹکوں گٹکوں گیت سناندے

پیار محبت والی اوہ تے

اک علامت ہوندے سن

ہن سنیا این

اس چھتری تے

شکرے گرجاں کاں بہندے نیں

گھردے سائیں مر گئے خورے

ایہہ کلمو نہیے

تاں بہندے نیں؟

.....☆☆.....

جمہوریت

ہڑھ دا پانی کھیتاں اُتے
 چھڈّ کے ٹر گیا اٹ
 اڈ نہ رہ گئی کھال نہ رہ گئے
 نہ رہ گئی کوئی وٹ
 بگے جو کے کھیتاں دے وچ
 بیجی اساں کپاہ
 پانی لایا گوڈی کیتی
 مھٹن دے دن آئے
 فجریں اٹھ چنن نوں ٹر گئے
 شامیں پرت کے آئے
 توڑ لیائے بھر بھر پلے
 اک جوانہہ تے گھاہ
 بھریئے ٹھنڈے سہاہ

.....☆☆.....

ہُن نہیں

سب نوں گھیرے پائے چُپاں
پتھر لوک بنا لئے چُپاں
اندروں سینے کھا لئے چُپاں

ہُن نہیں گدا پاوندیاں کڑیاں
ونگاں نہیں چھنکاندیاں کڑیاں

ہُن نہ لاڑے سہرے لاون
ہُن نہ ماواں کھگن مناون
ہُن نہ بھیناں گھوڑیاں گاون

ہُن مہندی نہیں لاندیاں کڑیاں
نہ کوئی کھگن مناندیاں کڑیاں

نہ ہُن مُنڈے میلے جاون
نہ ہُن گھبرو مرزا گاون
ہل نہ چلدے ڈکے جاون

بھتا نہیں لے جانندیاں کڑیاں
نک وچ لوگ نہیں پاندیاں کڑیاں

ہن نہیں مینہ ساون دا آوندا
ہن نہیں جنت تے بینڈا گاوندا
مرزے دی سُر کوئی نہیں لاوندا

ہن نہیں پینگھاں پاندیاں کڑیاں
ہن نہیں کھیڈن جانندیاں کڑیاں

سوہنیاں صاحبان ہیراں زلیاں
پیاروے قول قرار نہیں بھلیاں
پاٹے گلے میڈھیاں کھلیاں

ہن نہیں کجبل پاندیاں کڑیاں
مینڈیاں نہیں بناندیاں کڑیاں

رکھاں نالوں وچھڑے سائے
لہو نوں لہو نہ سینے لائے
ویری ہو گئے ماں پو جائے

ہن نہیں ویر کھڈاندیاں کڑیاں
ہن نہیں ککلی پاندیاں کڑیاں

ہُن نہیں گاؤندیاں گیت ہواواں
 ہُن نہ کڑیاں چگن کپاہواں
 ہُن نہیں داج بناندیاں ماواں

سوٹ نہیں کتن جاندیاں کڑیاں
 ہُن نہیں چرنے ڈاہندیاں کڑیاں

بدل گئی اے ہر شے کل دی
 دیوے دی تھاں بجلی بدلی
 کھوہ دی تھاں ہن بمبی چلدی

گھڑے نہیں سرتے چاندیاں کڑیاں
 پانی بھرن نہیں چاندیاں کڑیاں

دکھ بڑے در پیش گیاں لئی
 مٹکھ بدلے پر دیس گیاں لئی
 چھڈ کے اپنا دیس گیاں لئی

ہن نہیں کانگ اڈاندیاں کڑیاں
 چوری کٹ نہ پاندیاں کڑیاں

دھماکہ

رُکھاں کیتے کیرنے
 پندھ ودھاگئی رت
 سوچ کھلوتی سول تے
 بندے بن گئے بت
 گھپ ہنھیر اُسمان تے
 تارے بھل گئے لو
 گندھک کھوہ کے لے گئی
 پھلاں دی خُشبو

.....☆☆.....

ایٹم بمب توں وڈی

جنگ نوں اکھیاں توں اوہے

جیہڑی جنگ دا

حالی تیک اعلان نہیں ہویا

شہراں وچ ہنھیر نہیں ہویا

گھگھو اُجے نہیں وچیا

جنگ

ایہہ تہی دنیا دے

ہر دیس دے اندر

سڑکان ملاں کھیتاں دے وچ

گھگھو نال لوکیں لڑوے پئے نیں

پھاہ لے لے مر دے پئے نیں

اپنیاں لاشاں چکدے پئے نیں

دھرتی پٹھاں لکدے پئے نیں

مہکمہ ننگ دا کوئی وی باڈر ہوندا نہیں
 جنگ لڑن دا کوئی وی آڈر ہوندا نہیں
 فیر وی

سوچ رہیاواں

ایہہ پیار نہتے لوکیں

ایس جنگ نال ایہہ کسراں پورا

لہہ سکن گے

کسراں بمب توں وڈھیاں سٹاں

سہہ سکن گے

.....☆☆.....

اے وطن

میریاں نیناں دے وچ لگیاں تیریاں لکھ تصویریاں
تیرے نال نین رلیاں ہوئیاں میریاں کئی تصویریاں

تیرے ناویں جیون میرا، تیرے ناویں مرنا
تیرے باجھ میں لکھ ورہیاں دے جیون نوں کپہ کرنا

.....☆☆.....

بیتیاں گزریاں باتاں

بکراں دیاں چھاواں تھلے نی
 اسیں دو گھڑیاں بہہ چلے نی
 کدی دل وچ میلے ہوندے سن
 آج بھیڑاں دے وچ کلے نی
 اسیں ٹھکھ دے پاروں نی مائے
 اساں دیس بگانے ملے نی
 ساتھوں پنڈھ نہ مکا دکھاں دا
 چیوں جے بودیوں لے نی
 کدی کھیڈ دیاں دن مکدا سی
 ہن لمیاں لگن راتاں نی
 اوہ کھڑ کھڑ ہسٹن دا موسم
 آج بیتیاں گزریاں باتاں نی

.....☆☆.....

نیویارک توں

کون لیاوے خبراں
 رانجمن یار دیاں
 بکیاں لنگیاں ہونیاں
 سانڈل بار دیاں
 وچھلی ٹٹی ترکش ٹنگے
 جنڈاں تے
 صاحبان ہیراں
 رل کے چیکاں مار دیاں

فر نہ آویں

اوس ویٹھے توں جاویں کائواں
 جتھے تینوں کوئی کہندا سی
 آ میں تینوں چوریاں پاواں
 اوس بنیریوں جھاتی پائیں
 چپ رہویں توں نہ کرلائیں
 سنیں توں چوڑیاں کھنکدیاں نہیں
 لچھیاں پیریں چھنکدیاں نہیں
 گوہ نال ویکھیں سارے پاسے
 اج وی ہندا اے کوئی ہاسے
 مہندی والے ہتھ توں ویکھیں
 چھلے ورگی نتھ توں ویکھیں
 مہکاں وٹھدے وال توں ویکھیں

گت پراندا لال توں ویکھیں
 سرے والی اکھ توں ویکھیں
 بُلھیاں اُتے سک توں ویکھیں
 ہرنی ورگا لک توں ویکھیں
 ہیرے ورگی دکھ توں ویکھیں
 ندیاں ورگی چال توں ویکھیں
 روپ دا انت کمال توں ویکھیں
 ویٹھے دے وچ پھنڈے دے
 ویکھیں نم دی چھاں دے تھلے
 آج وی چرخہ ڈاہندا اے کوئی
 ویکھیں اوتھے گاؤندا اے کوئی
 آج وی اونسیاں پاؤندا اے کوئی
 ولدی تار و جاؤندا اے کوئی
 جے اوہ ویٹھا خالی دے
 نہ کوئی رووے نہ کوئی ہسے
 فیر نہ پرت کے آویں کانواں

.....☆☆.....

کتھے جاواں

وے اکیاں پھیریاں
 چڑھیاں لال ہنھیریاں
 دھوڑیں سورج لکیا
 چانن جگ توں مکیا

اُجڑ کتیاں واویاں
 رُکھاں چھاواں کھاہدیاں
 سُنج مسُنجیاں کھر لیاں
 چاکاں بھدیاں مُر لیاں

پنچھی روون بار دے
 بیلے چیکاں مار دے
 پتوں رُڑھیاں کشتیاں
 خالی ہویاں وستیاں

تھاں تھاں مُتھاں ٹیکیا
 اُمبراں ولے ویکھیا

سر نوں پھراں اولار دا
 بہتہ کوئی پھیرے پیار دا

وڈے سارے مر گئے
 ویٹھے خالی کر گئے

اسیں کوٹھی لگے

ساڈے جُجے وِچ زمین دے
اکھاں ساڈیاں ول اُسمان

ساڈی سوچ اڈاری مار دی
ساڈی سبھاں پچھے جان

ساڈے پیراں دے وِچ بیڑیاں
نہیں ہتھ تیر کمان

اسیں کوٹھی لگے سورے
ہے سی مرنا وِچ میدان

.....☆☆.....

احتجاج

فلسطینیو! غیرت مندو
 تسیں بہادر تسیں دلیر
 تہاڈا ساڈا لہو سانجھا اے
 سانجھا دین ایمان
 پر دکھ مسکھ سانجھا کوئی نہیں
 تہاڈے دکھڑے سن کے تک کے
 رو پیندے نیں ساڈے بال
 پر
 آسیں کر کچھ نہیں سکدے
 ہٹ ہٹ بیلی ویرن تگدے
 ہاں
 کدی کدائیں جوش چ آکے
 موڈھیاں اُتے کالیاں پٹیاں
 ہتھ وچ پھڑ کے جھنڈا لال

بے غریت قوموں دا نعرہ
ساڈے مُونہہ تے آ جاندا اے
احتجاج۔ احتجاج۔ احتجاج

.....☆☆.....

نہ فجر ہوئی

سکھ دے پل نوں ہڈان خاطر لکھاں عمراں دا سفر کیتا
طوفان جھلے مصیبتاں دے تے ہر مصیبت تے صبر کیتا

روشنی دی آس لائی جے سورج اگے جھکائے متھے
پیار لوکاں دی وستیاں تے ہنھیریاں دے عذاب لٹھے

اساں منی دے مقام اُتے بخششاں لئی خون چویا
دعا تے منگی سی بارشاں دی پر قحط ساڈا نصیب ہویا

آزاد دیوی دے چرناں اگے ہزار جاناں دے دان دتے
غریب لوکاں نے سچ دی خاطر صلیب اُتے پران دتے

ساری دھرتی نوں سبز کیتا تے فر وی سانوں نہ کھان لبھا
مزدوری سانوں ملی وراثت نہ نام ملیا نہ مان لبھا

ہتھ وی چکے سی امبراں اول فر وی ساڈے نہ بخت بدلے
 نہ تاج کوئی ہر توں لتھا نہ شہنشاہواں دے تحت بدلے

عبادتاں دے نال اساڈے سنگھ پائے زبان ہسکی
 لکھاں سجدے خدا نوں کیتے نہ فجر ہوئی نہ رات ہسکی

اقتدار

پینکھ دے اُتے اُتے لُوکی دیوے کون ہلارے
 بیٹھے ہوئے نیں رُوڑی اُتے چاہڑے کون چُبارے

چھپڑ دے وچ ڈُیا سُورج ایس نوں کیمڑا کڈھے
 پُرسرخاب دے ہتھ جے آوے ایس نوں کیمڑا چھڈے

پاگل

کٹھے ہو کے دانے پنڈ دے میرے گھر وچ آئے سن
اپنی دانشمندی دے میں قصے بہت سنائے سن

آٹھ گوانڈھ سجن بلی پنڈ دے کٹھے ہوئے سن
واری واری اپنے اپنے قصے سب نے چھوئے سن

اک نے پاگل کہہ کے مینوں میرے مونہہ تے تھکیا سی
گالھاں گندیاں روڑے وٹے مارنوں کھڑا رکیا سی

پاگل پاگل کہہ کے ٹر گئے جانو میرے سالاں دے
میرے ہتھ وچ گلے رہ گئے پائے ہوئے بالاں دے

سہارے

اپنے آپ نون دھوکھے دیواں
 مر مر کے پیا، جیواں
 رات دا پاٹا ہو یا گلماں
 چائن دے نال، سیواں
 فجریں اٹھ نماز گزاراں
 شام پوے تے پوواں
 دھتی کلمے دے نال جاگاں
 راتیں کافر تھیواں

.....☆☆.....

احساس

میں دھرتی دے سینے اُتے

اُگن والا

پہلا رکھ ساں

میںوں میرے رب نے اپنی

قدرت نال اُگایا

میرے پتر توڑ کے آدمؑ

اپنا ننگ لکایا

میں اُج وی تے اوہو ای رکھ ہاں

مدتوں توں کرمایا

نہ پتر نہ سایا

اُج فیر آدمؑ ننگ منگا

اُس آدمؑ دا جایا

.....☆☆.....

بالِ دِی سَوِج

دوواں دا اک رنگ ہوندا اے

دوواں دا اک جُتہ

فیر کیوں؟

پانی میری مٹھ نہ آوے

بدل نہ دیون پلے .

دوواں نوں میں عمھڑنا چاہواں

میں پاگل میں جھلا

.....☆☆.....

حقیقت

زندگی تے سدھراں دا نام ہے
 موت ناں ہے سدھراں مر جان دا

اپنے لاہوردے

ماضی دے وچ

دیکھے ہوئے

سارے منظر

اکھیاں وچوں

وہتر گئے نین

کالا جادو

گئے گواچے سمیاں دے وچ
 دھرتی وڈی سی کدی
 فلسفی اک نے فیر لیہوں
 اک گولا آکھیا
 گولا اہو فر چھوٹی جیہی
 سکرین اُتے آ گیا
 اُج فلسفی دی سوچ نوں
 کالا جادو کھا گیا
 ٹیلی ویژن پھیل کے
 کائنات اُتے چھا گیا

چیتے دی دیوار

میری صورت اُج توں رُج کے اکھیاں وچ اتار
کل تے میں نہیں ہونا جگ تے کل دا کیہ اتار

بتی عمر دے سارے سُفنے میری اکھ وچ بھال
میں فرسنگ نبھا نہیں سکناں کل نوں تیرے نال

اُج دا میں ہاں اُج ہے میرے کل کسے نہیں تکیا
ویلے اِنج ای ٹردیاں رہنا ویلا کسے نہ ڈکیا

میںوں رُج کے پیار توں کر لے اُج نہیں آؤنا فیر
اُج دا قرضہ کل نہیں لہنا رُل نہیں بہنا فیر

اُج دا لکھیا سارے پڑھدے کل دا کسے نہیں پڑھیا
کل میں اک تصویر بناں گا، شیشے دے وچ جڑھیا

میریاں یاداں مورت بن کے رہن گیاں گھر تیرے
کجھ دن میںوں یاد کریں گی، چیتے آؤن گے میرے

کچھ دن جھولے پین گے تینوں چنتا رہوے گی میری
کچھ دن تیریاں کناں دے وچ وارج پوے گی میری

کل دیاں سنجیاں راہواں دے وچ میں نہیں دسنا تینوں
ہولی ہولی بوہے لگنا بھل جاوے گا تینوں

ہولی ہولی میری مورت ہووے گی بے کار
ڈھینڈی ڈھینڈی ڈھیہ جاوے گی چیتے دی دیوار

وسر جاں گا سفنے وانگوں تیرے سینے وچوں
وسر جاون جویں تریکاں گزرے مہینے وچوں

میرے نال ای دبی جائے گی آج دی کہانی میری
آج دی صورت کل بن جانا مٹی دی اک ڈھیری

میرا ہونا آج دا ہونا آج دا ہے اقرار
کل تے میں نہیں ہونا جگ تے کل دا کیہ اتبار

یادِ اداں دی سولی

حق ہمسائے ماں پو جائے نالے سجن پیارے
کوئی وی مینوں لین نہیں آیا، چھڈن آئے سارے

ٹرن دے ویلے میرے دل وچ اکو حسرت رہی اے
پتھر وانگوں، اکو سدھر، سینے مڈکدی پئی اے

وچھڑن ویلے اپنی اگ نوں آپے سیک رہیا سناں
حسرت بھریاں اکھیاں دے نال سب نوں ویکھ رہیا سناں

کجھ جیون دے چنگے دن میں جہناں نال گزارے
خورے کوئی آواز چا دیونے خورے کوئی پکارے

کوئی چا آکھے پرت کے آجا، کوئی تے واجاں مارے
کوئی چا آکھے ہن نہ جاویں، پردیسیں دکھ بھارے

کوئی چا آکھے پنڈ وی تیرے شہر وی تیرے سارے
کچے کوٹھے وی تیرے نیں، تیرے محل چو بارے

کوئی چا آکھے اس نگری دے سارے موسم تیرے
دن وی تیرے تیریاں راتاں تیرے شام سویرے

کوئی چا آکھے تیرے پچھوں فیر بہار نہیں آؤنی
تیرے پچھوں یاراں دے نال محفل کسے نہیں لاؤنی

تیرے پچھوں نم دے اُتے پینگھ کسے نہیں پاؤنی
ڈھاہاں دیوچ پھل نہیں کھڑنے ساون رت نہیں آؤنی

کوئی چا آکھے تیرے پچھوں گیت نہیں گاؤنے واواں
ککراں نوں وی پھل نہیں لگنے، کھڑنا نہیں کیا ہواں

تیرے پچھوں بیری اتوں چڑیاں نے اڈ جانا
کاواں نہیں بنیرے بہنا، بینڈے راگ نہیں لانا

ہجر وچھوڑے والیاں لمیاں راتاں نے نہیں سکننا
 زخم جدائی دا نہیں بھرنا، اکھوں نیر نہیں سکننا

کوئی چا آکھے ہن نہ جا سب رل کے دکھ جراں گے
 رل کے میلے جاواں گے سب رل کے عید کراں گا

دل دا شیشہ ٹکڑے ٹکڑے کسے نہ تکیا لہنوں
 کسے نہ موڑیا، کسے نہ ڈکیا، کسے نہ روکیا مینوں

یار تے یار نہیں دور کھلو کے ہتھ ہلاون سکے
 نہ بھیناں نے راہواں ملیاں نہ ویراں راہ ڈکے

ماں جے ہوندی لکھاں واری ٹھنڈیاں ہاواں بھردی
 میری اک اک اتھرتے سو سو واری مردی

پو جے ہوندا ٹرن دے ویلے دیندا لکھ دلا سے
 دریا وچوں لے کے ٹریاں، لوکو ہونٹھ پیاسے

اپنے گھر چوں ایسراں ٹریاں، جسراں کوئی پر وہنا
 فر یاداں دی سولی چڑھنا، کنڈیاں اُتے سونا

خورے کبھری جوئے مکن، جیون دے سہاہ باقی
 خورے کس دھرتی تے کھلے، میری قبر دی تاکی

سَدھ

ہاڑ دی دوپہر
 تے تندور دیاں روٹیاں
 نہ اکا پتلیاں تے نہ اکا موٹیاں
 لسی دے کٹورے وچ
 مکھن ہوئے تر دا
 امب دا اچار ہوئے
 پایا ہوونے گھر دا
 گنڈا ہووے چیریا
 تے نمبو ہوئے نچوڑیا
 نمبو وی جو بوٹے نالوں
 سجرّا تر وڑیا
 پہلاں دی چھاں ہووے
 کھوہ ہووے وگدا
 کول بہہ کے روٹی کھاواں
 دل بڑا کردا

میںوں ہُن نہ واجاں مار

میری صورت منوں وسار کڑے
میںوں ہُن نہ واجاں مار کڑے

ہُن کیہ پچھائے پنڈ وچ میرے
سنگتاں ٹٹیاں اُجڑے ڈیرے
خالی ویہڑے شام سویرے
بڑے سوہنے شہر بزار کڑے
میںوں ہُن نہ واجاں مار کڑے

☆☆☆☆

سُوبا چیرا بھل جا لینا
بھل جا راہ وچ اُونسیاں پانا
بھل جا کندھ تے لیکاں واہنا
میرے بھل جا قول قرار کڑے
میںوں ہُن نہ واجاں مار کڑے

☆☆☆☆

کبھڑا جا لے دھپاں پالے
 کبھڑا کھالے آڈاں کھالے
 کون مٹی وچ جیون گالے
 وچ شہراں موج بہار کڑے
 مینوں ہن نہ واجاں مار کڑے

☆☆☆☆

کس کم نہیں چہلاں دیاں چھاواں
 ہاواں بھردیاں خالی راہواں
 نہ چڑیاں نہ رولا کائواں
 ہن نہ کونجاں دے ڈار کڑے
 مینوں ہن نہ واجاں مار کڑے

☆☆☆☆

شہراں سب سچائیاں جھڈیاں
 پیسے دے نال چلدیاں گڈیاں
 سچے جھوٹے بھردے وڈیاں
 کوئی کردا نہیں اعتبار کڑے
 مینوں ہن نہ واجاں مار کڑے

ریشم نال شفقون وی وکدا
 منصف نال قانون وی وکدا
 انساناں دا خون وی وکدا
 ایتھے وک جانڈے فنکار کڑے
 مینوں ہن نہ واجاں مار کڑے

.....☆☆.....

کد آؤنا ایں

رت بہار ہوا دے پلے
 ویٹریاں وانگوں دل وی کھلے
 سینے چوڑے بانہوں بھریاں
 پنچھی ڈاراں پیلیاں ہریاں
 پھلاں وانگوں ہسدے چہرے
 کجلیاں شاماں لال سویرے
 دل نوں ہر شے سونہی لگے
 خوشیاں نختن ہر اک پاسے
 ڈلھ ڈلھ پیندے سن جد ہاسے
 اوہو جہیاں رتاں مڑکے
 کد آؤنا ایں

.....☆☆.....

کوئی دے

کوئی دے جا کے بھیناں نوں
 کیہ حال جے اتھے ویراں دا
 ایہہ وچ پردیاں رُل گئے نہیں
 ایہہ کٹھے نہیں تقدیراں دے
 ایہہ کڑیل وانگ شہیراں دے
 ایہہ رانجھے میریاں ہیراں دے
 ایہہ داؤنی چن دے متھے دی
 ایہہ ڈلھکاں مار دے تارے سی
 ایہہ شوبھا میری دھرتی دی
 ایہہ سورج دے لشکارے سی
 نہ گھل توں ہن پردیاں وچ
 ایہناں ہیریاں ایہناں لعلوں نوں
 اے دھرتی میری پیاری ماں
 توہنہ سانجھ لے اپنے بالوں نوں

پرچھاواں

جدوں بندے دے چہرے اُتے
 جھڑیاں دین
 ڈھلا ہو جائے ماں
 فر بہار دے پرت کے آؤن دی
 سک جاندی اے آس

بَدُوعَا

اِک دِن مِیں اِک مَنگتے کولوں
 اوہدی گتھلی کھوہی سی
 اوہدے وچوں پیسے کڈھ کے
 جام شراب دا پیتا سی
 اوس شراب دے جام نے مینوں
 ڈاہڈا نشہ چاء کیتا سی
 اوس نشے دی حالت وچ مِیں
 سڑکاں اُتے پھرناواں
 آوندیاں جانڈیاں راہیاں کولوں
 پیسے منگدا رہناواں
 اللہ واسطے دے دیو باوا
 ہر بندے نوں کہناواں
 روز نشے وچ رہناواں

.....☆☆.....

سکتہ

نہ کوئی پی اے جھولی دے وچ
نہ کوئی تھاں ایں بون لئی

نہ کوئی پئی مسکی میری
نہ کوئی کھوہ اے جون لئی

نہ کوئی سدھر سینے رڑکے
نہ کوئی گیت اے گاؤن لئی

نہ کوئی سکھ اے ہسن دے لئی
نہ کوئی دکھ اے رون لئی

.....☆☆.....

ویسے دی بانگ

مَن لَوُوْ

ایس دور دے دانشورو!

کجھ نہیں ہو یا تھاڑے قلم توں

سوچ دا کیہ پندھ پورا ہو گیا؟

عقل جا بچی اے ہن معراج تے؟

بہہ جاؤ ہن اک دے بوٹے دے پٹھ

کیہ دلیل اے ہن تھاڑے ہون دی

زندگی دے ناں تے ہنجو کیر کے

اپنیاں لاشاں نوں ہن سجدے کرو

.....☆☆.....

ورشہ

سارا پیرس جگ جگ جگ جگ
 سڑکاں شیشے جہیاں
 شاہاں دی عظمت دے قصے
 جگ بین دے تھلے
 کلو پترا دا مصر وی سوہنا
 تاج محل کیا باتاں
 یونان دے ساریاں شہراں دے وچ
 دن چڑھدا وچ راتاں
 نیرو ہٹلر نام پرانے
 ہن نہیں رکھدا کوئی
 پورس والی گل پرانی
 وچ کتاباں ہوئی
 سب کہانیاں سب تاریخاں
 ساریاں آج وی سُچیاں

پُر سانوں، کیہ
جیکر ساڈا ورثہ
وچ ہڑپے دِیا
اللہ جانے
کد جاوے گا لُھیا؟

اَنجِوِی

گیت کوئی کنیں رس گھولے
 سینے کھب دا تیر جہیا
 ذہن چچ اک تصور آؤندا
 شیشے وچ لکیر جہیا
 اکھیاں اگے پھر دا رہندائے
 حسن کسے تصویر جہیا
 چہرہ مہرہ صاحبان ورگا
 قد وارث دی ہیر جہیا

کتھے رہ گئی

اوہ اہل پنجابی
 بلداں دی جوڑی
 رانجھے دی وُنجھلی
 مرزے دی گھوڑی
 اوہ چرخہ چکی
 اوہ بوکر باری
 اوہ پیار محبت
 یاراں دی یاری
 کتھے رہ گئی
 اوہ گہی بھڑولا
 پڑچھتی پالی
 اوہ ساگ تے لسی
 اوہ بھتے والی
 اوہ لجاں والی

اوه خلقت ساری

اوه رسماں ریتاں

تہذیب پیاری

کتھے رہ گئی

بیانِ حلفی

اپنے ہوں توں اج میں انکار کرناں
انکار کرناں میں زندگی دی ہرگھڑی توں
انکار کرناں

میں ایس اپنے جسم توں وی
میرے کولوں یاد میری گواچ گئی اے
میں ساریاں وستاں دے ناویں بھل گیاواں
میں سارے یاراں دے چہریاں نوں
وسار دتا

رشتیاں دے قرضیاں نوں
اتار دتا

میرے اُتے میرے دریاواں دا پانی
حرام ہويا

آزاد ہواواں نے سینے نالوں
ساہ دے رشتے نوں توڑ دتا

تے دھڑکنناں بے نام ہونیاں

انکار کرناں

اُج میں بیٹی ہوئی زندگی توں

جیہڑی میں اپنی زمین اتوں

باہر کٹی

بوسینیا

بستی لہو وچ ڈب گئی ساری

دھوئیں وچ آکاش

مٹے جنڈرے کھلے بوہے

باپ دا جٹہ ککڑے ککڑے

ماں دیاں مُسکاں بجھیاں

اگے

دھی دی ننگی لاش

.....☆☆.....

میرا پنڈھ نہ مکا

مہکھ نہ لتھی بابلا
میری مہکھ نہ لتھی

بوہل مکائے کنک دے
میں فیر مہکھی

کھوہ سکائے جگ دے
میری تریہہ نہ لتھی

پنڈے کیتے سوچ نے
میرا پنڈھ نہ مکا

بیٹھی رہی ہاں گھر اپنے
میں فیر وی تھکی

تیرے گھر دی یاد نوں اُج تک
لیک نہ سکی

لکھاں اکھر ذہن میرے وچ
میں فیر وی تھتی

واپسی

تُونہہ وی بابا بُڈھے وارے لندن ویکھ کے آیا ایس
میم کوئی چٹی گوری تُونہہ وی اپنے نال لیایا ایس

ایتھے اوہ ای کالے گھگرے کال مُکالیاں بُڈھیاں نیں
اوہ ای ٹٹیاں بھجیاں سڑکاں، مُٹے کوٹھے گھڈیاں نیں

اوتھوں دی کوئی گل سنا چا، اوتھے کسراں لنگھی اے
ایتھے اوویں مُکھ تے پالے ایتھے اوویں ای تنگی اے

دس خاں اوتھے دس والے روز شراباں پیندے نیں
مُکھ ننگ دے نال نہیں مردے خوشیاں دے نال جیندے نیں

ڈسکو دے وچ جا کے لوکیں روز ای نچدے گاؤندے نیں
ساڈے وانگ نہیں ہاواں بھردے سُکھاں دے نال سوندے نیں

کاہنوں گیا میں یورپ دے وچ اپنے آپ تے ہسناواں
 کج گزری اے لندن منڈیو اُج تہانوں دسناواں

گوہ کریا جے ہر اک گل میں کھول کھول کے دساں گا
 تسیں روو گے میرے تے میں اپنے آپ تے ہساں گا

لندن وی میں پھریا سارا ' پیرس وی تک آیاواں
 فرینکفرٹ وی ویکھیا سارا ' وینس وی تک آیا واں

یورپ دے میں سارے دیس تے ساریاں تھاواں پھریاں نہیں
 کھیتیاں وچ ہریالی ' راہواں پھلاں دے نال بھریاں نہیں

سو سو منزل والے کوٹھے چن نال گلاں کر دے نہیں
 میرے درگے بندے اچی دھون کرن توں ڈر دے نہیں

اٹھے پھر پئے ہوٹل چلن عھکھا کوئی وی سڑدا نہیں
 ددھ گھیو وی گھاٹ نہ اوتھے آتا کدی وی تھڑدا نہیں

کمپیوٹر دا راج اے ہر تھاں دفتر، کیہ تے ہٹی، کیہ
کمپیوٹر نال جہاز پئے چلے ملاں، کیہ تے گڈی، کیہ

اک پل وچ کمپیوٹر اوتھے جن دی خبر لیاؤندا اے
دُنیا مُسکھڑ گئی اے اوتھے جسراں پنڈ کوئی ہوندا اے

بھوتیں دے پٹھاں گڈیاں چلن اُتے بساں کاراں نیں
ٹیلی فون نہ کوئی کھبا نہ بجلی دیاں تاراں نیں

زندگی ایہدے نال پئی چلے کدی وی بجلی جاندی نہیں
گڈیاں بساں ملاں چلن شہر چ ہنھیرا پاؤندی نہیں

چھ مہینے پینہ پیندا اے پانی کتے کھلوندا نہیں
گلیاں دے وچ گند تے کوڑا چکڑ کھوبا ہوندا نہیں

نہ کوئی ٹویا نہ کوئی بے لگن وانگ قالیناں دے
شیشے وانگوں چمکن سڑکاں دھوندے نال مشیناں دے

کوہ قاف دیاں پریاں وانگوں یورپ دے وچ تاراں نیں
لال گلابی چہرے زلفاں جیوں سونے دیاں تاراں نیں

گل کرن تے موتی کر دے ہاسے وانگ بہاراں دے
پتلے لک تے لمے جُتے ٹانڈے جویں جواراں دے

نیلیاں اکھاں پٹھاں ٹوئے دسدے نیں رخساراں دے
چہرے جھلمل جھلمل مہکن ہٹ جویں سنیاں دے

اچے لمے سوہنے گہرو کڑیل وانگ شتہیراں دے
سوہے رنگ تے چوڑے سینے رانجھے لگن ہیراں دے

وچ جوانی موجاں کر دے نرسریاں وچ پلدے نیں
بڈھے وارے گھار خیراتی بھار ایہناں دا جھلدے نیں

بڑی ترقی کیتی اوہناں دل وی چا بدلا ندے نیں
چنگیاں قدراں چھڈ کے اوہ ہن گند وچ کھبڈے جانڈے نیں

صدیاں پچھوں فیر اوہناں تے دُور جہالت آیا اے
 لُوٹ دی قوم دے وانگوں اوہناں خاص قانون بنایا اے

ٹی وی اُتے رات نوں اوتھے میلیاں فلماں چلداں نیں
 بے شرمی دے پاروں نویاں نسلاں پیاں گلداں نیں

کیہڑی ماں اے کیہڑا باپ اے پتہ نہیں لگدا بالوں نوں
 حلال حرام وی اکا مھلیا اُس دھرتی دے لعلوں نوں

عورت بڑی آزاد اے اوتھے اپنی کر کے کھاندی اے
 بنگلا کوٹھی کار توں لے کے سگریٹ تک وک جاندی اے

جیہڑی بوہتی ننگی اوتھے اوہو سب توں چنگی اے
 ڈیڑھ گوکھ دی گھگھری اُتے دو انگلاں دی انگی اے

ماں دی اوتھے خبر نہیں منڈیو رل جھیاں وی بھیناں نہیں
 'ننگ متکی اوہ دنیا اے شرم حیا دا گہنا نہیں

سُورَاں وَاَنگُوں وُسدے کُنَبے کوئی اخلاقی قَدْرَاں نہیں
جَانُوْرَاں دَا جِیون اوتھے دِین دَهرَم دِیاں خَبْرَاں نہیں

جَنگَل دے حیوان وی مُنڈیو اوهناں نالوں چَنگے نیں
تَنکیاں سوچاں تَنکیاں گلاں جُتے نَنگ مُتگے نیں

امریکن افریقن ایشین سارے اوتھے رهندے نیں
کد جاون گے وُطنیں واپس اِک دُوجے نوں کھندے نیں

یورپ دے وچ سب توں بھِیڑا حال اے ساڈیاں لوکاں دَا
اندروں کالا باہروں چہرہ لال اے ساڈیاں لوکاں دَا

اکلاپے دے دکھاں نوں اوہ تئیاں وچ لُکاؤندے نیں
کنہوں دسن کوئی نہیں سُن دَا کندھ نوں حال سناؤندے نیں

پینٹ کوٹ پاون نال بندا یورپین بن جاندا نہیں
انگلش جرمن بولے کالا گورا تے ہو جاندا نہیں

مارک ڈالر پونڈاں دے لئی اپنا کلچر بھل گئے نیں
 نہ ہنساں نہ کاواں دے وچ ککھوں سانویں تل گئے نیں

ماپیاں نوں کوئی شرم حیا نہ دھی دی اے نہ پتر دی
 پو دے سامنے پتر اے دھی ماں دے سانویں اتر دی

ماپیاں سانویں کڑیاں منڈے اپنے یار لیاندے نیں
 عزتاں والے اچھے شملے بے غیرت بن جاندے نیں

ماں دا مونہہ سر کپڑے اندر دھی دیاں تنکیاں راناں نیں
 یورپ دے وچ بے وطنیاں دیاں کنیاں اچیاں شانناں نیں

منڈے کڑیاں موج اڈاندے ماپے رلدے رہندے نیں
 کلیاں بہہ کے فیر ماضی دے ورے تھلدے رہندے نیں

دھی نوں ٹورن دے لئی ماپے پورب پچھتم ویہندے نیں
 سانوں لوڑا اے اک رشتے دی اخباراں دے وچ دیندے نیں

مے دے پُت دیسوں آئے کڑیاں دے نال پھدے نہیں
یورپ دے وچ دھیاں دے لئی چنگے رشتے لہدے نہیں

روز ای اتھے جنجاں ڈھکن روز طلاقاں ہوندیاں نہیں
آپس دے وچ گتہ منگھتی دو تہذیبیاں ہوندیاں نہیں

یورپ جاون والے منڈے یورپ دے ہو جاندے نہیں
یورپ گھلن والے ماپے اوڑک نوں پچھاؤندے نہیں

پئیے دے کے منڈے اتھے کاغذی شادی کردے نہیں
مہینے پچھوں گوری میم دے فیر جرمانے بھردے نہیں

تن مہینے دے ویزے لئی پاڑ ویلے پیندے نہیں
گوری دے لئی وکی بوتل آپ تے کھکتے رہندے نہیں

برفاں دے وچ سڑکاں تے اخباراں وگن جاندے نہیں
ایتھوں دے شہزادے اتھے ٹیکسیاں پئے چلانڈے نہیں

دِنِ نُونِ بِلَااں دے وِجِ دُھتے رَاتِ وِی شِفٹاں کر دے نِیں
 پتھراں وانگوں واواں پالے چپ چپتے جر دے نِیں

کُتیاں توں بھیرا ورتارا میلیاں دے نال کر دے نِیں
 گھڑی کو زندہ رہن لئی میلے کنی واری مُردے نِیں

پاکی پاکی کہہ کے گورے گندیاں گاہلاں بکدے نِیں
 گوریاں اگے ساڈے میلے گل کرن توں جھکدے نِیں

جیہڑے اتھے آکے مُنڈے ڈسکو گاؤندے پھر دے نِیں
 ایہہ وچارے ہوٹلاں دے وِجِ بھانڈے دھوندے پھر دے نِیں

ایہو میرا دین ایمان اے ایہ ولیاں دی دھرتی اے
 قسم خدا دی سب توں سوئی میرے دیس دی دھرتی اے

جھونے کنکاں نال کپاہواں کھیت سُنہرے لگدے نِیں
 شہد دیاں نہراں نِیں اتھے دریا دودھ دے وگدے نِیں

سب توں سوہنی لگے مینوں دھرتی پنج دریاواں دی
 ججے دے نال چنبر جاندی پیاری مٹی زاہواں دی

دیس پنجاب نوں چھڈ کے منڈیو یورپ وکے جانا نہ
 اولیاں نال گزارا کرنا مٹھا موہرا کھانا نہ

.....☆☆.....

غریبی

اج فیر چیتڑ دی رُت نوں
 میرے دل دی پھلی نے یاد کیتا
 تے رپھلی سرہیوں دی میرے دل نے
 میرے کولوں خیرات منگی
 احساس ہويا

کہ میرے کولوں تے سارے موسم گواچ گئے نیں
 ایس خزاواں تے برف زاراں دے شہر وچ
 میرے دل دی ایہہ منگ مینوں
 اج بڑی ہے عجیب لگی
 اپنے دل دی منگ اگے
 میں ہتھ جوڑے حقیر ہويا

بڑا ای رویا

بڑا ای رویا

چائن

تیرے باجھوں، کنج گزری اے

ایہہ کہانی نہ توں چھو

تیرا چیتا، اک سہارا

ہو جانے آں دو

ایہہ ہن رہن دے میرے پلے

ایہہ نہ میتھوں کھوہ

یاداں رہن دے میرے ویہڑے

ایہہ بوہا نہ ڈھو

کھلری بن دے آل دوالے

لفظاں دی خشبو

کدی کدائیں پھٹ پیندی اے

ایہناں وچوں لو

چائن جاندا ہو

.....☆☆.....

گیت

تُونہ اُجے نہ آیوں گھر ماہیا
وطنوں ول پھیرا کر ماہیا

رُت آگئی سرہیوں پھلن دی
پھلاں دے ہاسے ڈھلن دی
بند کلیاں دے مونہ کھلن دی
تُونہ اُجے نہ آیوں گھر ماہیا
وطنوں ول پھیرا کر ماہیا

رُت آگئی فصلاں کٹن دی
چھجاں نال کنکاں چھٹن دی
چھٹ چھٹ بھڑولے سٹن دی
تُونہ اُجے نہ آیوں گھر ماہیا
وطنوں تے پھیرا کر ماہیا

رُت آ گئی ساؤن مہینے دی
 تیرے باجھ نہ سدھر جینے دی
 آگ سون نہ دیوے سینے دی
 تو نہہ آجے نہ آیوں گھر ماہیا
 وطنائ تے پھیرا کر ماہیا

لنگھ موسم وار و وار گئے
 تینوں سدسد سارے ہار گئے
 مینوں نال وچھوڑے مار گئے
 تو نہہ آجے نہ آیوں گھر ماہیا
 وطنائ تے پھیرا کر ماہیا

.....☆☆.....

جبر

اک پل دے نال
 اپنا رشتہ جوڑنا چاہیے
 جوڑ نہ سکے
 بیتن والی اک گھڑی نوں
 موڑنا چاہیے
 موڑ نہ سکے
 ورہیاں تے صدیاں دیاں گھڑیاں
 جوڑنا چاہیے
 جوڑ نہ سکے
 گزرے کل تے آوندے کل چوں
 رات نوں کڈھنا چاہیے
 کڈھ نہ سکے
 سوہنے سفنے ویکھدے ہوئے
 انگل تے چک وڈھ نہ سکے

رو نہ سکے

ہس نہ سکے

اسیں کنے مجبور ہاں اتھے

اوتھے خورے کینہ ہودے گا

چیترو دے اخیر

جد لگے پھل دھریکاں نوں
 فیر پانی بھرن گے ڈیکاں نوں
 جد ساویاں رتتاں آون گیاں
 فیر چڑیاں رولا پاؤن گیاں
 جد کنکاں ہریاں ہون گیاں
 جدوں بھور پھلاں تے گھسن گے
 کلیاں دے مکھڑے چمن گے
 مخمور جوانی ہووے گی
 ہر شے مستانی ہووے گی
 ہر پاسے خوشیاں ہون گیاں
 جد کڑیاں چرنے جھون گیاں
 تو نہہ وی چا چرخہ ڈاہویں گی
 جد اک دو تنداں پاویں گی

لکرتی تے بیٹھا گاؤے گا
 تینوں میرا چیتا آوے گا
 چاء بوہے۔ باریاں ڈھوویں گی
 فیر کلی بہنہ کے روویں گی
 تو نہہ چار پھیرے ویکھیں گی
 دن چٹے نھیرے ویکھیں گی
 اکھیاں بن بدل جان کھیاں
 ہنجواں دا مینہ ورمان کھیاں
 میں من تیرا تڑپاواں گا
 پر نظر نہ تینوں آواں گا

.....☆☆.....

کرمیہ

قبراً دے وچ
 کتے وڈھ دے جاندے نیں
 ہن تے لوکاں پل وی چا چھانگے نیں
 تیرے پچھوں
 ویڑے سارے اُجڑ گئے نیں
 ٹھنڈیاں واواں
 گلایاں دے وچ وین سیاپے کردیاں نیں
 دھپاں دا رنگ پیلا ہویا
 راتاں چیکاں مار دیاں
 نہر دا پانی سک گیا اے
 میریاں اکھاں پٹھیاں ہوئیاں قبراً وانگوں
 کلر ورگے وال
 شیشے کولوں ڈر لگدا اے
 ساڈے ہانی

کچھ مر گئے کچھ ٹر گئے ایتھوں
 میرے جھلیاں ہون دی تینوں
 کون گواہی دیوے گا
 موت دا ڈرتے وچ جوانی ہوندا سی
 ہن تے کوئی نہیں
 میرے پچھوں قبراں دے وچ
 بیٹھ کریر دے کلیاں بہہ کے
 روون دا
 کیہ فیدا ای

.....☆☆.....

دل تے دماغ

عشق دی عظمت

تاج محل وچ

مویاں کولوں چکھو

عقل دی عظمت

پڑی اُتے

ٹردا پھردا

کالا انجن دے گا

اک ویلے دیاں دو تخلیقاں

تاج محل تے ریلوے انجن

.....☆☆.....

اے بڑا عظیم افریقہ

کالا رنگ مقدر تیرا
 کالے تیرے لیکھ
 تیرے رب نے تینوں دیتا
 سارے جگ دا کوجھ
 اوڑاں ماری دھرتی دتی
 تو نہہ دھرتی دا بوجھ
 تیرے رب دا قہر وی آکے
 تیرے اُتے وسدا
 تیرے رب ذی مرضی اُتے
 کل زمانہ ہسدا
 تو نہہ وی میرے ایشیا وانگوں
 میرے ”رب“ دی من
 اپنے ہرتے سورج لائے
 ہتھ وچ پھڑ لائے چن

چھڈ پرانا ”رب“ افریقہ
 ”رب“ کوئی نواں بنا
 ”وائٹ ہاؤس“ نوں کر کے سجدا
 لہے لے نواں ”خدا“

گُونگی قوم

نگری نگری لہو پیا دے
پینکھاں دے لئی وٹ نہ دے

بار تے ساری کھر ہو گئی
پہاڑاں وچوں پانی نئے

کوئی وی اتھے کجھ نہ جانے
کیہڑا رووے کیہڑا ہستے

نادر شاہ نے حملہ کیا
آج وا وارٹ کھر کھر ہستے

تیرا پورن کھوہ وچ ڈگا
کیہڑا جا کے ماں نوں دے

بِالنَّاتِھِ تَوں وِزَا لے کَے
رَا بَھَا پَار سَمندروں وُسے

مِرزا وَانگ جَواناں لُٹیا
وَنجَل سارے تیر چا کھسے

وَلّا جَا سُولی تے چڑھیا
لَدھی پئی کماناں کسے

جہلم جَدوں سَکندر آیا
پورس اٹھ مَیدانوں نَسے

مُگنکیاں مَزدول قوماں اُتے
اکثر رِب دی لَعنت وُسے

.....☆☆.....

سُوڑ

پنڈاں وچ وی
 بندیاں دی ہن
 اک دوجے نال جڑے رہن دی
 آس وی سکدی جاندی اے
 وڈیاں وڈیاں شہراں وولے
 خلقت ڈھکدی جاندی اے

.....☆☆.....

کد پر تے نیں

کاہنوں چھٹیاں لکھ لکھ پاویں
 کاہنوں کوٹھے مٹیاں لاویں
 کاہنوں کندھ تے لیکاں واہویں
 کاہنوں ویہڑے اونسیاں پاویں
 کاہنوں جھوٹھیاں آساں لاویں
 دریاواں دے پانی وانگوں
 شہراں ولے جاون والے
 کد پر تے نیں

.....☆☆.....

شریک

جد تک ماں ہتھ ڈنی ہوندی ہوندے بھین بھرا
ماں پیو مگروں اک دوجے دی ہوندی نہیں پروا

اک تھالی وچ کھاون والے بن جاندا نہیں غیر
پیار دا بوٹا مسک جاندا اے پھٹ پیندے نہیں ویر

اکو ماں دے جتے جائے بن دے فیر شریک
ماں پیو مگروں ویٹھے دے وچ پھر جاندا اے لیک

سانوں سارے بھلے

تسیں وسیندے راوی کنڈھے

اسیں گئے سمندروں پار

جتھے کوئی نہیں لیندا سار

سانوں بھل گئی ساڈی دھرتی

سانوں بھل گئے

ساڈے یار

.....☆☆.....

تخت نہ ملدے منگے

آج دُٹے سائڈل بار دے
 پھڑ قلماں ہتھ لکار دے
 آج حق پئے اپنا منگ دے
 ایہہ کھونوں نہیں جے سنگدے
 آج رانجھے و نچھلی توڑ کے
 ول سکھ لئے جے تلوار دے
 جے فیر کوئی جبر و جھیا
 چھوی آ جاؤ ہتھ لوہار دے
 جے لدھی وٹیاں کانیاں
 آگ لگ جاؤ پنجاں پانیاں
 ساڈی قوم زبان سیہان تے
 کرو بوہے بند عذاب دے
 اے مغل ابدالی ناورو
 اسیں راکھے دیس پنجاب دے

میریاں نظماں

اپنے دُکھ میں

اکھڑاں راہیں

جھولیاں بھرُ بھرُ

لوکاں دے وِچ

وٹڈ دتے نیں

ایہہ نہیں میرا دیس

وقت اگے میں پچھے جاواں
 گئے سے نوں موڑنا چاہواں
 لوک ہسں میں ہاڑے پاواں
 میرے ٹٹ گئے سارے خواب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

بندیاں دی پہچان این کتھے
 عزت کتھے آن این کتھے
 راٹھاں والی شان این کتھے
 کوئی نہیں احمد کھل نواب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

اُنکھاں والے گبھرو کتھے
 بھگت لوہار تے جبرو کتھے
 اُدھم سنگھ جیہے گبھرو کتھے
 آزادی دے جیہڑے باب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

بہادر کتھے گھوڑیاں کتھے
 بھانیاں والیاں جوڑیاں کتھے
 رسماں ریتاں توڑیاں کتھے
 کسراں ہويا دیس خراب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

دُڈھ نوں رڑکن والیاں کتھے
 کورے بھانڈے پالیاں کتھے
 لجاں شرماں والیاں کتھے
 نہ مچنی نہ شرمِ حجاب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

جوڑیاں ہل پنجالیاں کتھے
 لسی بھتے والیاں کتھے
 ہل ڈکے نیں ہالیاں کتھے
 کتھے گئی اوہ لوگ دی تاب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

چٹھیاں گھلن والیاں کتھے
 دریا ٹھلن والیاں کتھے
 راہواں ملن والیاں کتھے
 کاں تے چوری ہو گئے خواب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

لوری دیندیاں ماواں کتھے
 بھیناں مان بھراواں کتھے
 پیار نوں لہٹن جاواں کتھے
 گل نہیں آوندی وچ حساب
 ایہہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہہ نہیں میرا دیس پنجاب

اُج دے وارث چہ نہ کھولی
 اپنے گھر وچ بن گئی گولی
 کتھے گئی پنجاب دی بولی
 کوئی اکھر نہیں وچ کتاب
 ایہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہ نہیں میرا دیس پنجاب

ایہ رنڈی دا ویٹرا بنیا
 ایس دا سائیں کھڑا بنیا
 اوہنے ای لٹیا جیہڑا بنیا
 دیوے مینوں کون حساب
 ایہ میرا پنجاب نہیں لوکو
 ایہ نہیں میرا دیس پنجاب

سیونے

ایس نگر دے و سن والیو!
 ساڈے جان دے نگروں
 اُجڑیاں ہویاں کوٹھیاں کولوں
 ساڈا پتہ نہ پچھنا
 نہ ایہہ پچھنا
 کنج اُجڑے ساں
 نہ ایہہ پچھنا
 کنج ہنھیری آئی اتھے
 کسراں کال پیا سی
 نہ ایہہ پچھنا
 اُجڑن والے کبھڑے دیس سدھائے
 کیوں نہیں پرت کے آئے
 ہاں
 اک گل ساڈی چیتے رکھنا

کدی کدائیں یاد جے آئیے
 اُجڑیاں ہویاں کوٹھیاں دے نکھ
 نکھے کر کے
 اُتے پھل چا پانا
 ساڈی سوہ نہ لانا

دکھاں تے سکھاں نوں حیاتی دا حصہ آ کھیا

جانداے پر جد بندے نے دکھ نرے دیکھے یا سنے نہ

ہون سگوں ہڈیں ہنڈائے ہوئے وی ہون تے ہنڈا

وی رہیا ہووے اوہدے اندروں درداں دے

سوے کدی وی نہیں سکدے۔ ایہہ دروون سونے

فنی روپاں راہیں بندے نوں آپ وی تے آل دواں

نووں وی کیف تے سرور عطا کیتی رکھدے نیں۔ شاعری وی ایہناں

دلفریب روپاں دی اک سوہنی تے من موہنی صورت اے

دکھاں درداں نال سانجھ نے طفیل خلش ہوراں نوں وی اک نامور شاعر بنا دتا اے۔

چیتے دی دیوار وچ شامل خلش ہوراں دیاں نظماں ظاہر کردیاں نیں کہ ایہناں

وچ فنی تے فکری حوالیوں بھرواں نکھارتے کھلا موجود اے۔ اوہنے پابند نظماں وی لکھیاں

نیں تے آزاد تے نثری وی پرایہناں تنان روپاں وچ اوہناں دی فکر تے جذبے دا سلکھنا

میل ہر تھاں نمایاں اے تے شعریت دا جادو قاری نوں اپنی انگلی لائی تے بانہوں پھڑی

پھر دا اے۔

اوہناں دے ہاں زبان تے بیان دا فطری رچاوی موجود اے تے بھرواں تاثر

وی ویلے وقتاں دی لوڑ مطابق خلش ہوری تنقیدی تے تائیدی رویاں توں وی ذمہ دارانہ کم

لیندے نظر آؤندے نیں جدید دور دے تقاضیاں نوں اوہ قلمی حوالیوں جدید اسلوب راہیں

پورا کرن دے متمنی وی نیں تے اوہ ایہناں تے قادر وی نیں۔

ڈاکٹر محمد یونس احقر